

**Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta**

Bakalářská práce

POSTAVENÍ ŽEN VE SPOLEČNOSTI

STATION OF WOMEN IN SOCIETY

Katedra: Učitelství

Studijní obor: Sociální pedagogika

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Marie Šafaříková

Autor: Martina Tarantová

Praha 2007

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Marii Šafaříkové za vedení práce, rady a odbornou pomoc. Dále bych chtěla zmínit Obecně prospěšnou společnost Gender Studies, která mi umožnila navštěvovat své zařízení po dobu mé praxe.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Postavení žen ve společnosti napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů a souhlasím s jejím prezenčním zpřístupněním v knihovně UK HTF.

V Praze dne

.....

Martina Tarantová

Anotace v jazyce českém

Cílem mé práce je zpracování přehledu vývoje postavení žen ve společnosti především našeho civilizačního okruhu od pravěku až do současnosti. Tento přehled, tedy mimo jiné, zahrnuje nezbytnou součást ženské emancipace - vznik a rozvoj feminismu nejen ve světě, ale i u nás. Dále se v práci věnuji rovným příležitostem mužů a žen na trhu práce, proměnami rolí muže a ženy v rodině a mnohým dalším palčivým otázkám. V praktické části mé práce se věnuji společnosti Gender Studies a vyhodnocení dotazníkového šetření.

Anotace v anglickém jazyce

My bachelor's work's aim is to process a survey about development of women's rank in our society, especially in our civilizing circle from the primeval ages to the present. This survey includes an important part of women's emancipation, too. It is rise and development of feminism in our country and all over the world as well. I also devote a part of my work to equal chances for men and women at the labour market, changes of men's and women's roles in families and many other issues. In the practical part of my bachelor's work I write about a company called Gender Studies and I also evaluate all my questionnaires.

Klíčová slova v češtině

feminismus, gender, rovné příležitosti, prosazování genderové rovnosti

Klíčová slova v angličtině

feminism, gender, equal chances, enforcing of gender equality

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	
1. ZÁKLADNÍ POJMY	9
2. SPOLEČENSKÉ POSTAVENÍ ŽEN V PRŮBĚHU VĚKŮ	11
2.1. Pravěk	11
2.2. Starověk	12
2.3. Středověk	12
2.4. Novověk	14
2.5. Dvacáté století	15
3. ŽENY VE SVĚTOVÝCH NÁBOŽENSTVÍCH	18
3.1. Ženy a islám	18
3.2. Postavení ženy v judaismu	19
4. FEMINISMUS	21
4.1. První vlna feminismu	21
4.1.1. Podstata a vývoj	21
4.1.2. Výrazné postavy 1. vlny feminismu	23
4.2. Druhá vlna feminismu	24
4.2.1. Podstata a vývoj	24
4.2.2. Výrazné postavy 2. vlny feminismu	25
4.3. Třetí vlna feminismu	25
4.3.1. Podstata a vývoj	25
5. FEMINISMUS V ČECHÁCH	27
5.1. Cesta z 19. do 20. století	27
5.2. Rané 20. století	28
5.3. Období první republiky	29
5.4. Meziválečné období, 2. světová válka, poválečné období do roku 1948	29
5.5. Období komunismu	30
5.6. Devadesátá léta 20. století a současnost	30
6. TRH PRÁCE	31
6.1. Charakteristika	31
6.2. Rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce?	31
6.3. Segregace práce	33
6.4. Politika rovných příležitostí	34
7. PROFESNÍ KARIÉRA ŽEN	36
7.1. Ženy v rozhodovacích a řídicích funkcích	36
8. PROMĚNA ROLÍ MUŽE A ŽENY V RODINĚ	38
8.1. Stručný přehled	38

8.2. Muži na rodičovské dovolené	39
9. PROSAZOVÁNÍ GENDEROVÉ ROVNOSTI VE SVĚTĚ	40
10. PRÁVNÍ ZAJIŠTĚNÍ ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ PRO ŽENY V ČESKÉ REPUBLICCE	41
PRAKTICKÁ ČÁST	
11. GENDER STUDIES	42
11.1. Má činnost v Gender Studies	43
12. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	45
12.1. Vyhodnocení dotazníkového šetření	46
12.2. Ověření hypotéz	64
ZÁVĚR	66
SEZNAM LITERATURY	68
SEZNAM PŘÍLOH	70
SUMMARY	71

Motta:

Není otázky ženské, jako není otázky jen mužské. Existuje otázka společnosti.

T.G. Masaryk

Je to ale smutná doba, když je snadnější rozbít atom, než zničit předsudky.

A. Einstein

ÚVOD

Dlouho jsem přemýšlela o tématu své bakalářské práce. Bezesporu existuje řada otázek, o kterých by mě bavilo psát. Nakonec jsem si zvolila téma Postavení žen ve společnosti. Zprvu jsem se obávala, že možná nenajdu dostatek odborné literatury, ze které bych mohla čerpat. Po návštěvě knihovny neziskové organizace Gender Studies se mé počáteční obavy ukázaly být liché.

Žádný společenský převrat naší doby nebyl tak pronikavý a nepřinesl tak zásadní změny jako ženská emancipace. Postavení žen v rodině, na trhu práce a ve společnosti vůbec je stále živě diskutovaným tématem. Širší česká veřejnost se s pojmem ženská diskriminace setkala poměrně nedávno. Vždyť před rokem 1989 po ní nebylo ani stopy. Byli jsme si prostě všichni rovni. Bohužel, ani tehdy a ani dnes, toto neplatí absolutně. Proto se též u nás, po vzoru evropských a amerických států, ženská otázka diskutuje stále častěji v různých vědních oborech a roste počet organizací a institucí, které se o tuto oblast zajímají. Veřejnost, dle mého názoru, tento problém vnímá spíše okrajově a považuje ho za zbytečně medializovaný, což věci moc neprospívá. Nicméně se „ženská otázka“ nyní řeší i na vládní a mezinárodní úrovni, kde jsou přijímána vhodná právní opatření pro zajištění rovného postavení žen a mužů, což je věc bezesporu správná.

Cílem mé práce je zpracování přehledu vývoje postavení žen ve společnosti především našeho civilizačního okruhu od pravěku až po současnost. Tento přehled, tedy mimo jiné, zahrnuje nezbytnou součást ženské emancipace – vznik a rozvoj feminismu nejen ve světě, ale i u nás. Dále se zde věnuji rovným příležitostem na trhu práce, proměně rolí muže a ženy v rodině a mnohým dalším palčivým otázkám. Snažím se také odpovědět na otázky položené v praktické části.

Teoretickou část své bakalářské práce jsem rozčlenila do deseti samostatných kapitol, které jsem dále rozpracovala. Praktická část mé práce pak obsahuje zpracování dotazníkového šetření, ověření mnou stanovených hypotéz a samostatnou kapitolu věnovanou organizaci Gender Studies, kde jsem strávila osm příjemných pracovních týdnů jako praktikantka.

TEORETICKÁ ČÁST

1. ZÁKLADNÍ POJMY

Feminismus – různorodé hnutí s počátky na přelomu 18. a 19. století vycházející z přesvědčení o nerovném postavení žen ve společnosti. Vyvíjel se ve třech vlnách. Feministky poukazují na to, že ženy jsou ve společnosti podceňovány, nemají rovnoprávné zastoupení v politice a na trhu práce, jejich práce v domácnosti a při výchově dětí není nijak hodnocena a nemá dostatečnou prestiž,...

Pohlaví – postihuje biologický rozdíl mezi muži a ženami, odkazuje k fyzickým rozdílům mezi jejich těly. Radikální feministky tvrdí, že není jiných než společností vnucených rozdílů mezi oběma genderi. Na druhou stranu existuje řada teorií podložených empirickými důkazy z oblastí biologie, výzkumu mozku, psychologie, které vyvrací nejradičtější feministické teorie o absolutní společenské determinaci rolí muže a ženy, a to svými poznatky o přirozené vnitřní, respektive psychické, neurologické aj. odlišnosti mužů a žen, z níž logicky vyplývají i rozdíly v poslání a rolích obou pohlaví ve schopnostech k určitým činnostem.

Gender – tento pojem stále více proniká do českého povědomí, ale jeho obsah zůstává pro mnohé nejasný. Na první pohled by se mohlo zdát, že termín gender je zaměnitelný s termínem pohlaví. Gender však popisuje rozdíly psychologické, sociální, historické a kulturní. Týká se tedy sociálních rozdílů mezi muži a ženami, které jsou naučené a které se v průběhu času mění. Genderové postavení může existovat v různých variantách i v rámci jedné kultury, často se ale liší zejména mezi kulturami.

Genderové stereotypy – jsou stereotypní (tj. beze změn opakované), často i předsudečné představy o tom, jací/jaké mají muži a ženy být a jak se mají chovat. Snaží se muže a ženy udržet v určitých rolích, které někomu vyhovují, ale pro mnohé jsou spíše překážkou, aby si zařídili život podle toho, jak sami touží. Existuje řada vědeckých teorií, které podporují genderově – stereotypní názory. Jedné z těchto teorií, respektive sociologickému směru, se říká „strukturální funkcionalismus“ a byl velice rozvinut zejména v USA ve 40. – 60. letech 20. století. Řada strukturálních funkcionalistů automaticky považovala ženskou roli za méně hodnotnou – často hovořili o povinnostech ženy a muže naopak pasovali do role odpovědných vůdců svých rodin. Typickou ukázkou toho, jak strukturální funkcionalismus pronikl do běžných životů, je citace z amerického časopisu Měsíčník o domácnosti z roku 1955. Je tam návod k tomu, jak se má správná žena připravit na příchod svého manžela z práce. Je nabádána, aby upravila sebe a své děti a aby je zklidnila, aby muž po příchodu z práce nebyl rušen jejich křikem. Má mu zout boty, zapálit v krbu, mluvit tichým klidným hlasem

(v časopise se ženě připomíná, že muž celý den těžce a pilně pracoval, aby je všechny uživil, a má tudíž právo na odpočinek). A na závěr návodu je příkaz: Nikdy nezpochybňujte, co váš manžel řekne, ani se s ním nehádejte. On je hlava rodiny a ví všechno nejlépe.

Rovné příležitosti pro ženy a muže – jedná se o neexistenci překážek pro plnohodnotnou účast na ekonomickém, politickém a sociálním životě na základě pohlaví.

Žena - jazyků je na světě mnoho. Neznám však jediný, který by neznal slovo žena, die Frau (němčina), woman (angličtina), mujer (španělština), femeie (rumunština), la donna (italština), kobieta (polština), kvinna (švédština), mulher (portugalština), femina (latina, odtud pak slovo feminismus). Toto je jen drobný výčet různojazyčných vyjádření, která ovšem označují to samé. V sociologii se pojem žena užívá nejčastěji jako třídící demografický znak, ale zkoumá se i jako významná sociologická role především v souvislosti se sociologií rodiny, méně již jako speciální role v dělbě práce a ve veřejném životě. Sociální role a postavení žen úzce souvisí se specifickými ženskými osobnostmi, respektive názory na ně. Ale co nebo lépe řečeno kdo, je vlastně žena? Otázka skoro nezodpověditelná. Snad měl pravdu jistý Francouz, který pronesl nesmrtelnou větu „Cherchez la femme“ neboli „Za vším hledej ženu.“

2. SPOLEČENSKÉ POSTAVENÍ ŽEN V PRŮBĚHU VĚKŮ

„Již od pradávna se lidská společenství řídí jistým všeobecným principem, totiž společenskou dělbu rolí přisuzovaných muži a ženě. Obsah tohoto rozdělení funkcí se sice společnost od společnosti různí, ale sám princip dělby podle pohlaví zůstává beze změny: postavení a aktivity jednoho pohlaví se liší od postavení a aktivit pohlaví druhého. Tento princip diferenciací jde ruku v ruce s jinou všeobecnou zásadou, totiž se společenskou nadvládou mužů nad ženami“ (Lipovetsky, 2000, s. 217).

2.1. Pravěk

Diskriminace jednoho z pohlaví v podobě odlišné kvality výživy a zdravotní péče byla, a u některých současných společností stále je, běžnou praxí. K vymezení společenské role mužů a žen tedy zjevně docházelo hned po narození. Člověk byl pak vychován dle norem, které stanovily jeho místo ve společnosti a v dospělosti se stal článkem reprodukce daného systému.

Rozdílné postavení mužů a žen v pravěké společnosti souviselo především s uplatněním dělby práce. Mezi dospělými v produktivním věku tak dochází k rozdělení činností na „mužské“ (lov, výroba nástrojů a další) a „ženské“ (péče o děti, domácí práce, zpracování kůží, atd.). V primitivních společnostech neexistovaly nečinné ženy. Dokonce i manželky náčelníků se zabývaly hospodářskými aktivitami. Všechny ženy, ale i muži, pak vykonávaly konkrétní úkoly stanovené společenskými normami.

Jak Lipovetsky uvádí,¹ dívce nezaručovalo postavení ženy anatomické pohlaví ani ztráta panenství, ale plodnost. Neplodná žena se netěšila úctě, protože nemohla naplnit povinnost potomstva. Asi nejvíce na to, že u žen byla nejdůležitější plodnost, poukazují slavné sošky nahých žen, Venuše s lahovitými ňadry (viz příloha č. 1), s enormním břichem a hýžděmi (Venuše z Willendorfu, Věstonická Venuše). Jejich masivní boky a těla kontrastují s drobnými pažemi a jejich malé a anonymní hlavy obvykle pozbývají byť i jen náznaky rysů. To, že důraz je u Venuší kladen na hrudník, boky a břicho zatímco jejich hlavy jsou často atrofické vede k závěru, že představují symboly plodnosti.

¹ Lipovetsky, G.: Třetí žena, Neměnnost a proměny ženství. Praha, PROSTOR 2000, s. 101.

2.2. Starověk

Uctívané aktivity vykonávají muži. Jim patří nesmrtelná sláva a veřejné pocty, zatímco ženy zůstávají ve stínu úměrném podřadným. Výrok, který je přisuzován Periklovi, říká, že nejlepší z žen je ta, o které se hovoří nejméně. Lipovetsky uvádí,² že ženy se nikdy neujímaly úkolů na nejvyšší úrovni (politických či vojenských funkcí), které by jim zajistily společenské uznání. Jejich sláva a proslulost pramenila z funkcí, které jim byly svěřeny muži. Je sice pravda, že starověké národy určitý počet žen za jejich příkladné ctnosti vyzdvihovaly, ale přesto jim přisuzovaly úkoly v domácnosti, které postrádaly prestiž. Například v císařském Římě si ženy vydobily určitou nezávislost a měly značná práva. Přesto však byly zbaveny práv politických.

Jak Lipovetsky uvádí,³ pro starověk je typický nástup „modloslužebnictví“ krásného pohlaví (s výjimkou antického Řecka, kde byla větší pozornost věnována kráse mužské). Básníci zahrnovali krásu žen poctami a zdůraznili její podivuhodnou a děsivou moc zároveň. Ženská krása se prosadila i v umění. Sochaři oslavovali tělesnou podobu ženy (plná ňadra, útlý pas, vyváženost boků). Ženské tělo, nejdříve zahalené a pak nahé, dosáhlo ideálních proporcí, které přetrvávají až do konce devatenáctého století. Nešlo již o oslavu plodnosti, ale o zachycení ideální krásy.

„V Řecku i v ostatních antických civilizacích v sobě ale ženská krása vždy nese i negativní významy. Z Pandory vzešel ‚prokletý zástup žen‘ a Helenina krása slouží za záminku k válce proti Tróji. Pro Řeky žena představovala lstivé a lživé stvoření, hroživé nebezpečí, které se skrývá za svůdnými rysy. Ženskou krásu umístila na index částečně i židovsko-křesťanská tradice. Krása některých biblických hrdinek (Sára, Salome, Júdit) odpovídá pastí, lži a lsti, klamně mocnosti, která by měla vyvolávat spíše nedůvěru než obdiv“ (Lipovetsky, 2000, s. 106, 107). Toto smýšlení přetrvává po celý středověk.

2.3. Středověk

Ve středověku zůstávají důležitá rozhodnutí záležitostí mužů. Žena je nadále manželovi povinovávána poslušností a je jí upřena ekonomická a intelektuální nezávislost. V chudších vrstvách se všichni členové rodiny věnují produktivním úkolům, které se liší podle věku a

² Lipovetsky, G.: Třetí žena, Neměnnost a proměny ženství. Praha, PROSTOR 2000, s. 218.

³ tamtéž, s. 104.

pohlaví. Neprovdané dcery pracují v otcovské domácnosti nebo v jiných rodinách nejčastěji jako služky či děvečky. Vdané ženy žijící na statcích pečují o dobytek a kuchyni, věnují se prodeji plodů a výrobků, někdy sejí a sklízí. Manželky řemeslníků pomáhají s přípravou a dokončováním výrobků, provádějí obchodní transakce a vedou účty. Manželství tedy vyžaduje produktivní práci obou partnerů.

„V raném středověku ženské půvaby přivolávají hromy a blesky církve. Duchovní vrší nesmiřitelné žaloby proti ženskému kouzlu, lstivosti, marnivosti a koketerii. S výjimkou kurtoazní lásky středověká kultura odmítá jakoukoli oslavu ženy, jež je ztotožňována s léčkou d'ábla. Středověké umění převádí tuto křesťanskou stigmatizaci ženské krásy do obrazové podoby. Na některých freskách vidíme d'ábla proměněného v krásnou dívku, jinde se žena objevuje jako antropomorfní had nebo tvor s d'ábelským vzezřením. Středověké umění se nesnaží vyvolat obdiv ke svůdnému tělu, nýbrž strach z ženské krásy a vyjádřit její sepětí s pádem a Satanem. Ušetřena je pouze Panna Maria, jejíž kult a ikonografická zobrazení se počínaje dvanáctým stoletím velmi rozšiřují a již náleží nedotčenost krásy“ (Lipovetsky, 2000, s. 107, 108).

Teprve počátkem patnáctého století se krása odlučuje od odvěkého sepětí s hříchem. Vzdělané a aristokratické vrstvy považují ženu za vtělení božské krásy. „Ženy jsou stvoření, která se díky své kráse více podobají božskému než my ostatní, neboť to, co je krásné, se více blíží Bohu, který je naprosto krásný, než ošklivé, které náleží d'áblu,“ prohlašuje Brantome ve svých Dvorných dámách“ (Lipovetsky, 2000, s. 109). Žena je chápána jako zosobnění krásy a krása se stala prostředkem, jak získat štěstí, důstojné postavení a bohatství. V žádné jiné epoše nebyla krása takto vynesena na vrchol a nebyl jí přisouzen takový význam. Ženy se staly inspirací malířů, básníků, sochařů.⁴ Jak se ale říká, krása není vše. Například v záležitostech uzavírání manželství nehraje skoro žádnou roli, počítá se pouze majetek, původ a společenské postavení ženy.

Jak uvádí Lipovetsky,⁵ estetický triumf ženy byl sice důležitý, nicméně nevedl ke změně reálných hierarchických vztahů, kterými byly ženy podřízeny mužům. V některých ohledech možná naopak přispěl k posílení stereotypního chápání ženy jako křehké a pasivní osoby s nižšími duševními schopnostmi odsouzené k závislosti na mužích. Toto chápání podle mě přetrvávalo v určité podobě až do dnes. Stačí se jen podívat kolik vtipů koluje o krásných blondýnkách s „prázdnou“ hlavou.

⁴ Lipovetsky, G.: Třetí žena, Neměnnost a proměny ženství. Praha, PROSTOR 2000.

⁵ tamtéž, s. 119.

2.4. Novověk

„Od šestnáctého po osmnácté století se množí rozpravy zastánců žen, kteří vynášejí jejich zásluhy a ctnosti. Osvícenci obdivují prospěšné působení žen na mravy, zdvořilost a umění žít, zatímco v osmnáctém a především v devatenáctém století se manželka – matka – vychovatelka stává světicí“ (Lipovetsky, 2000, s. 220).

V šestnáctém století zůstává mužská nadřazenost beze změny. Ženám je upíráno seriózní vzdělání a vdaná žena se stává nesvéprávnou. Margaret Mitchellová napsala: „Ve světě poroučeli muži. Majetek patřil muži a žena se o něj starala. Muži patřila úcta, žena chválila jeho chytrkost. Muži mluvili hrubě a často se opijeli. Ženy přecházely prohřešky s mlčením. Muži byli hrubí a nevybíraví ve výrazech, ženy laskavé a milé“ (Mitchellová, 1991, s. 59). S muži byly spojeny pojmy jako síla a rozum, zatímco ženám náležel chabý duch a krása těla. Přesto prostřednictvím krásy žena získala nové symbolické postavení a právo na pocty a společenskou proslulost.

Na počátku osmnáctého století se rozšířila představa, že „slabší“ pohlaví disponuje velkou mocí a že je to právě žena, kdo v rukou svírá otěže, protože má nadvládu nad dětmi a používá svou „moc“ k ovlivnění mužů. „Tato představa se objevila již v antice, ne-li dříve. Cato ji vyjadřuje v proslulém výkřiku: ‚Muži všude vládou ženám. My vládneme všem mužům, ale posloucháme ženy‘“ (Lipovetsky, 2000, s. 221).

V polovině 18. století se z mateřství poprvé v dějinách stává předmět společenské exaltace. J. J. Rousseau zdůrazňuje nenahraditelnost mateřské lásky při výchově dětí. Objevují se básně věnované mateřské lásce, knihy zdůrazňující prvořadý význam matky jako vychovatelky. Vznikají obrazy, které zachycují matky při kojení (viz příloha č. 1), kolébání a dětských hrách. Také domácí práce si získávají společenské uznání, protože mají zabezpečovat mravnost rodiny.⁶ „Udržovaný, čistý domov prý svádí a přitahuje manžela, odvrací otce od šantánu a pokušení vnějšího světa a obnovuje rodinu“ (Lipovetsky, 2000, s. 202). V roce 1851 se v Anglii při všeobecném sčítání lidu objevuje nová kategorie „žen v domácnosti“ a vzniká tak nová kultura oslavující a idealizující manželku – matku v domácnosti věnující svůj život dětem a rodinnému štěstí. Jejím úkolem je „... racionálně řídit domov, prokázat úspornost a správnou uvážlivost, dohlížet nad řádem a čistotou v domácnosti, bdít nad rodinou a učinit vše pro to, aby děti vystoupaly ve společenské pyramidě. Úděl ženy, narozdíl od minulosti, nespočívá v tom, že se musí mimo jiné zabývat i

⁶ Lipovetsky, G.: Třetí žena, Neměnnost a proměny ženství. Praha, PROSTOR 2000, s. 201.

domácími pracemi. Nyní se jim má oddat tělem i duší“ (Lipovetsky, 2000, s. 195, 200). Základní i střední školy v osmdesátých letech předminulého století pořádají kurzy domácích prací pro ženy a dívky. Na přelomu 19. století vznikají i praktické kurzy vaření, žehlení, šití a domácí hygieny.

Od počátku devatenáctého století přispívá proces industrializace k rozšíření placené ženské práce a pro stále větší počet žen představuje práce dělnice nebo služky možnost výdělků. Ženská práce je však většinou jen dočasná. Po založení rodiny zaměstnání opouštějí. Vládla totiž představa, že mateřství se neslučuje se zaměstnáním. Žena by měla pracovat jediné v případě, že manžel nedokáže rodinu finančně zajistit. Její skutečné místo je však doma. „Jestliže muž je určen k vnějším funkcím, napsal Xenofon, pak ženě od přírody náleží úkoly vnitřní“ (Lipovetsky, 2000, s. 194). Většina měšťanů nahlížela na zaměstnané ženy jako na příznak chudoby. Přesto nebylo ženství a zaměstnání považováno za neslučitelné pro všechny vrstvy. Například v dělnických vrstvách dívky běžně pracovaly a přispívaly do rodinného rozpočtu. Práce vdaných žen byla ale pokládána za podřadnou aktivitu.⁷

Lipovetsky uvádí,⁸ že se zvyšujícím se počtem žen, které získaly vzdělání se zvyšoval počet těch, které se příznivě stavěly k ženské profesní aktivitě. Tuto spojitost mezi úrovní vzdělanosti a poměrem ženské práce lze najít ve všech rozvinutých zemích. Nelze tedy pochybovat, že soustavný vzestup kvality ženského vzdělání byl velmi důležitý a přispěl k proměně jejich postoje vůči profesní aktivitě. Také expanze terciální sféry, která vytvořila vhodnější formy práce s nižšími fyzickými nároky pro ženy, sehrála důležitou roli. Rozvoj úředních, obchodních, zdravotních a výchovných povolání rozšířil nabídku zaměstnání pro ženy. Dalším důležitým činitelem byla širší nabídka služeb a zábav, s čímž souvisela nutnost zvýšit rodinné příjmy prostřednictvím platu ženy.

2.5. Dvacáté století

V předchozích etapách byla žena podřízena muži. To však již neplatí. Oslabení ideálu ženy v domácnosti, studia žen a ženské práce, volební právo, rozvod, sexuální svoboda, odmítnutí závislosti na manželovi, kontrola plození, to vše jsou projevy vzestupu ženského individualismu.

⁷ Lipovetsky, G.: Třetí žena, Neměnnost a proměny ženství. Praha, PROSTOR 2000, s. 193.

⁸ tamtéž, s. 213 – 214.

S příchodem nového století pronikly díky ženskému tisku, reklamě, kinu, plakátům, fotografii, filmovým hvězdám a manekýnkám vzory ženství do každodenního života. Život žen se dostal do fáze nepředvídatelnosti a volby. Jak zahájit studia? K jaké směřovat profesi? O jakou kariéru usilovat? Vdát se? Rozvést se, anebo ne? Kolik mít dětí a kdy? Mít je v rámci manželského svazku nebo mimo něj? Pracovat na částečný nebo na plný úvazek? Jak skloubit profesionální a mateřský život? Ženám jsou již přístupné veškeré aktivity a žádný příkaz neurčuje jejich místo ve společnosti.

„Nástup a úspěch emancipované ženy dvacátých let nás však nesmí oklamat: hospodářskou nezávislost v té době požaduje jen několik revolučních feministek. Stereotyp matky v domácnosti v meziválečném období takřka nepodléhá diskusím. Tisk, romány, učebnice i oficiální projevy ho vynášejí do nebe. Triumfuje ideál matky, manželky, která se věnuje výhradně svým dětem (50. léta představují závěr této fáze)“ (Lipovetsky, 2000, s. 196).

Doba „domácí“ paní je pryč a žena coby pouhý obraz manželky a paní domu je nyní pro revolující ženy nepřijatelná. I veřejné mínění se v této době mění ve prospěch profesní aktivity žen. Pozitivní přístup k ženské práci dokládá také význam přisuzovaný dívčím studiím. Pryč je doba, kdy dívky pokračovaly ve studiích, jen aby si našly manžela a pak ze škol odcházely. Dívky dnes studují proto, aby si našly práci a zajistily si existenční nezávislost. Myslím si, že i většina rodičů už dnes přikládá stejný význam studiím svých dcer a synů.

Jak uvádí Lipovetsky,⁹ s počátkem šedesátých let přichází nová, mladistvá kultura, která šíří adolescentní vzory. Proslulost si získávají mladé a štíhlé idoly. Tento stav souvisí s proměnami masové kultury, kultury módy a volného času, které se v moderních společnostech projevují posledních sto let. Zde je třeba zdůraznit roli, kterou sehrálo tělesné odhalení (krátké kalhoty, bikiny) a proměny módy ve dvacátých a šedesátých letech (rovně střižené šaty, nošení kalhot a minisukní, přiléhavé oblečení).

Ve dvacátém století se objevuje nový fenomén. Ženská krása může vést k materiálním ziskům a k získání proslulosti, která předčí slávu mnohých významných mužů. Zisky plynoucí z ženské krásy, byly sice do této doby také důležité, ale odvíjely se od společenského postavení muže, s nímž byla žena spjata. To už ale neplatí ve století filmu, ženských časopisů, reklam a modelingu.¹⁰ Jako všechny náboženské kultury, i krása má svůj systém indoktrinace (reklama kosmetických výrobků), svaté texty (metody zeštíhlení), očištné

⁹ Lipovetsky, G.: Třetí žena, Neměnnost a proměny ženství. Praha, PROSTOR 2000, s. 131.

¹⁰ Pozn.: První manekýnky se objevují ve 2. pol. 19. století. Přes půl století zůstává toto povolání společensky nehodnotné. Teprve po druhé světové válce začne tato profese vyvolávat zájem veřejnosti a stává se vzorem dívek.

cykly (diety), duchovní vůdce (hvězdy), anděly (zkrášlující výrobky) a spasitele (plastické chirurgy).¹¹

Jak tedy vypadá moderní žena? Žena dvacátého století již netouží být krásná s cílem „dobře se vdát“. Ženy se chtějí líbit (být krásné) a zároveň profesionálně uspět. Model ženy 20. století znamenal přelom v dějinách postavení žen. Přesto však nedošlo k úplnému vymizení nerovností mezi pohlavími a to hlavně v oblasti vztahu k rodinnému životu, zaměstnání a odměňování. Nicméně, a to je podle mě nejdůležitější, se zde místo dřívějších striktních určení ženám otevřel prostor pro samostatné rozhodování a volbu.

¹¹ Lipovetsky, G.: Třetí žena, Neměnnost a proměny ženství. Praha, PROSTOR 2000, s. 168 – 169.

3. ŽENY VE SVĚTOVÝCH NÁBOŽENSTVÍCH

Výše zmíněný vývoj je jen obecný, proto se jím nenechme zmýlit. Postavení žen je jiné společnost od společnosti, kulturu od kultury, národ od národa, náboženství od náboženství. Abych to dokázala, zkusím udělat jen takový malý vhled do dvou známých monoteistických náboženství a to islámu a judaismu. V obou těchto náboženstvích mají (nebo měly) ženy určené své místo, které se od společenského postavení žen v naší evropské kultuře více či méně liší. Protože západní civilizace vyrostla nejvíce pod vlivem křesťanství, už ho zde nezmiňuji.

3.1. Ženy a islám

Postavení ženy v muslimském prostředí je cílem mnoha západních kritik, které v něm spatřují velkou nerovnoprávnost a nerespektování základních lidských práv (jak je vnímá „západ“). Muslimové zase hájí své tradiční uspořádání a zvyky tím, že tvrdí, že islám ženu chrání a dbá na její důstojnost.

Jedním z muslimských požadavků, které mají oddělit ženy od mužů, je závoj. Islám tvrdí, že zahalování vlasů a ženských křivek má chránit především samotné ženy před nežádoucími pohledy a je zakotveno už v Koránu: „...a necht' spustí závoje své na ňadra svá. A necht' ukazují své ozdoby jedině svým manželům nebo otcům nebo tchánům nebo synům svých manželů nebo bratřím a nebo synům svých bratří či sester anebo jejich ženám anebo těm, jimž vládne jejich pravice, nebo služebníkům, kteří nemají chťiče, anebo chlapcům, kteří nemají pojem o nahotě žen. A necht' nedupou nohama, aby lidé nepostřehli ozdoby, které skrývají“ (Korán). Možnost svobodného pohybu získává žena až v pokročilejším věku (z právního hlediska po klimakteriu), kdy už nemusí být objektem společenského dohledu.

O sňatku dětí (zejména dcer) rozhodují nejčastěji rodiče nebo další mužští příbuzní. Kritériem při výběru partnerů pro své děti je velmi často chladný kalkul. Statistiky uvádí, že zhruba kolem 40 % muslimek nikdy před svatbou nemluvilo se svými manžely důvěrněji a přibližně 20 % uzavřených sňatků (na venkově je to více) je předem dohodnuto otci ještě do deseti let věku obou partnerů.

Mimo rodinu mají ženy určené pevné místo, které jim znemožňuje aktivně se podílet na veřejném životě. V mnoha islámských zemích nemají ženy rovnoprávné postavení s muži, ale všechny státy jim přiznávají právo na vzdělání. Bohužel, tento postoj mnoho vyznavačů

islámu nesdílí. Přesto, jak Kung uvádí,¹² zaznamenala ženská emancipace v některých zemích, například v Egyptě, velké pokroky, mezi které by patřilo volební právo, relativně vysoké procento žen na univerzitách a stále se zvyšující počet vystudovaných lékařek. Tyto výdobytky jsou však směřovány především na ženy z vyšších a středních vrstev žijících ve městech a nepřináší tak změnu v situaci žen z nižších sociálních vrstev.

Muslimská rodina je tradičně patriarchální a muž v ní má např. snazší podmínky k rozvodu. Mnohá omezení, kterým se musí ženy podřídít, jsou podle muslimů do jisté míry vyvážena tím, že na mužích leží starost o hmotné zabezpečení rodiny. Muslimové tvrdí, že nemají-li muži a ženy stejná práva v jednotlivostech, v konečném součtu mají práva rovná, i když ne totožná. Přesto však vlivem zvyků, které sahají přes tisíc let dozadu, nejsou práva žen rovná s právy mužů ani trochu.

3.2. Postavení ženy v judaismu

Pravidla judaismu byla formulována v průběhu téměř dvou tisíc let a jejich podstatná část byla zapsána do Tóry nebo pozdějších biblických knih. „I proto nelze jednoznačně stanovit klíč, podle kterého ženy určité věci smí, zatímco do jiných oblastí jim byl přístup zamezen“ (Kofroňová, 1999, s. 227). Neoddiskutovatelná je však důležitost žen při určování etnika dítěte. Původ matky zde hraje rozhodující roli. Za Žida je uznáno jen to dítě, které má matku Židovku.

Jako v každém společenství je i v judaismu důležitou událostí sňatek. Než k němu může dojít, musí být splněny určité podmínky, mezi které patří stanovení věku, určení osoby oprávněné k provedení sňatku a další majetko-právní náležitosti. „Pravidla týkající se uzavření manželství najdeme v talmudském traktátu Kiddušin 2a-b: „Žena je získána třemi způsoby a získává samostatnost dvěma. Je získána penězi, smlouvou nebo pohlavním stykem... Získává samostatnost rozvodem nebo smrtí manžela ...““ (Kofroňová, 1999, s. 228). Na sňatek ale nemůžeme pohlížet jako na obchodní transakci, neboť muž nemůže manželku prodat a budoucí nevěsta musí se sňatkem vyslovit souhlas. Dívka také dostane při svatbě do svého vlastnictví ketubu (manželskou smlouvu), ve které je stanoveno odstupné, které je manžel povinen své ženě poskytnout, pokud dojde k rozvodu. Ten spočívá v rukou manžela, ale žena s ním musí souhlasit. Žena může rozvod požadovat také, ale pouze v určitých případech (nemoc nebo postižení manžela, společensky degradované povolání manžela, které

¹² Kung, H.: K otázce žen v islámu. In: Křesťanství a islám. Praha, Vyšehrad 1998, s. 191.

činí pro ženu další soužití nemožným, neshody sexuálního rázu). Pokud rozvod požaduje žena, ztrácí nárok na peněžní vyrovnání, které bylo stanoveno v ketubě.

Pro život v tradičním judaismu je důležité dodržování micvot (příkázání). Převážná část z nich, určitě všechny zákazy, je platná pro muže i ženy. Některá micvot jsou jiná z důvodu přirozených biologických rozdílů (obřízka u mužů, předpisy o rituální čistotě ve vztahu k menstruaci u žen), další micvot jsou povinná pouze pro muže a ženy se mohou rozhodnout, zda je dodržovat budou či ne.¹³

„S rostoucí emancipací, kdy uvnitř judaismu krystalizovaly reformované proudy, se začalo postavení žen více zohledňovat. V neortodoxním judaismu již neplatí to, že by ženy nebyly v synagóze počítány do minjanu (minimálního počtu mužů potřebný k uspořádání veřejné bohoslužby) a ve třicátých letech 20. století na půdu synagógy vstoupila první žena. Od sedmdesátých let pak můžeme sledovat stále větší množství žen, které si volí za své životní povolání kariéru rabínky“ (Kofroňová, 1999, s. 231).

¹³ Kofroňová, K.: Postavení ženy v judaismu. In: Nové čtení světa I., Feminismus 90. let českýma očima. Praha, vydala Marie Chřibová 1999, s. 228 – 230.

4. FEMINISMUS

Současné feministické hnutí má mnoho podob a zahrnuje v sobě mnoho proudů a směrů. Proto o feminismu nelze říci, že je to jen jediná skupina postojů, názorů nebo tvrzení. Jak jsem již výše zmínila, počátky feminismu spadají do konce 18. století. Je tedy zřejmé, že s postupem času se měnily cíle feministicky smýšlejících lidí i způsoby jejich prosazování. Proto se v této kapitole pokusím nastínit alespoň nejdůležitější fakta, která se k vývoji feminismu vztahují.

4.1. První vlna feminismu

4.1.1. Podstata a vývoj

Když se dnes použije výraz feminismus, jak uvádí Havelková,¹⁴ většině lidí se pod tímto pojmem vybaví představa spojená s jeho starší historickou formou. Ta bývá v odborné literatuře nazývána první vlnou feminismu a probíhala od poslední třetiny 18. století přibližně do roku 1930. Její představitelky se snažily, aby byla ženám přiznána základní občanská a politická práva, mezi která patřilo především právo volit, právo na vzdělání a právo na majetek.

Masově ženy se svými požadavky vystoupily poprvé za Velké francouzské revoluce. Své požadavky přednesly Konventu, který je ovšem vykázal a navíc práva žen ještě omezil. Např. na ulici se nesměla shromáždit větší skupina žen než 5. První z těchto omezení přinesla i oběti nejvyšší – některé ženy za to zaplatily vlastním životem. Ženám, které „bojovaly“ za volební právo, se o sto let později začalo v Anglii říkat sufražetky (od francouzského slova přejetého do angličtiny *suffrage* – volební právo).¹⁵ „Vzorem pro moderní evropské zákoníky byl Napoleonův kodex (Code civil) z roku 1804, který napodobovaly další evropské země. Na našem území se jednalo o Všeobecný občanský zákoník z roku 1811, který například stanovuje, že:

- ❖ manžel je povinen manželku živit,
- ❖ manželka má práva požívat manželova stavu – po společenském žebříčku se tedy pohybuje ne vlastní prací, ale sňatkem,

¹⁴ Havelková, H.: První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno, NESEHNUTÍ 2004, s. 169 – 170.

¹⁵ tamtéž, s. 170.

- ❖ manželka je na úřadech zastupována manželem,
- ❖ otec rozhoduje o výživě a výchově dětí,
- ❖ manželka je povinna poslouchat manželovy příkazy,
- ❖ majetková práva má pouze manžel,
- ❖ po smrti manžela nemůže být žena jedinou poručnicí dětí, musí se najít spoluporučnick,
- ❖ při rozluce (která byla velice výjimečná) nesmí žena vychovávat chlapce staršího 4 let či dívku starší 7 let, děti pak automaticky přecházejí do péče otce.

Zmíněný zákoník svědčí o tom, že společenský systém pohlízel na ženu jako na nesvéprávnou. Proto je třeba si uvědomit, že také v bojích sufražetek za volební právo nešlo pouze o volební právo jako takové, ale o uznání občanského statusu a svéprávnosti žen vůbec“ (Havelková, 2004, s. 172).

Je důležité si uvědomit, že když sufražetky žádaly uznání svéprávnosti (skrze volební právo, majetková práva a právo na vzdělání) nešlo o žádné bourání odvěkých rolí.¹⁶ „Zcela v tomto duchu se vyjádřil John Stuart Mill ve svém slavném díle O poddanství žen roku 1869, když napsal, že v pozici obhajujícího svůj požadavek by neměl být ten, kdo chce přiznat ženám práva, ale naopak ten, kdo jim je upírá. Označení sufražetky by nemělo být nadávkou, naopak – jednalo se o hanbu celé společnosti, že ženy vůbec musely za nejzákladnější lidská práva bojovat“ (Havelková, 2004, s. 174).

První vlna feminismu trvala přibližně do roku 1930. V této době odezněla především proto, že její hlavní cíle byly v zásadě do této doby v různých státech v různých časových obdobích splněny. K jejímu ukončení přispěla také celosvětová hospodářská krize a nástup fašismu.

Již před první světovou válkou bylo v Evropě volební právo přiznáno ženám ve Finsku (1906) a Dánsku (1915). Tyto země pak podle Nedvědové¹⁷ následovaly v různých letech další státy: Estonsko, Litva, Německo, Polsko, Rakousko 1918, Holandsko, Lucembursko 1919, Československo 1920, Lotyšsko, Švédsko 1921, Irsko, Velká Británie 1928, Španělsko 1931, Bulharsko, Francie 1944, Itálie, Slovinsko 1945, Rumunsko 1946, Belgie 1948, Řecko 1952, Maďarsko 1958, Kypr 1960, Švýcarsko 1971, Portugalsko 1976, Lichtenštejnsko 1984.

¹⁶ Havelková, H.: První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: Abc feminismu. Brno, NESEHNUTÍ 2004, s. 174.

¹⁷ Nedvědová, A.: Volební právo pro ženy se muselo vybojovat. www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=183881, 2004.

Zajímavý je dle mého názoru pohled na přiznání volebního práva žen i z hlediska toho, za jak dlouho po mužích jim bylo toto právo přiznáno. Následující přehled jsem objevila v časopise National Geographic. Ženám bylo přiznáno právo volit:

více než 100 let po mužích

Lucembursko, Francie, Itálie, Rumunsko, Írán, Kanada, Dominikánská rep., Jižní Afrika

50 - 100 let po mužích

Nizozemí, Belgie, Švýcarsko, Velká Británie, Řecko, USA, Mexico, Haity, Honduras, Kostarica, Salvador, Guatemala, Brazílie, Peru, Bolívie, Paraguay, Uruguay, Libérie.¹⁸

4.1.2. Výrazné postavy 1. vlny feminismu

Mezi významné postavy první vlny feminismu patří John Stuart Mill (1806 – 1873), člen britského parlamentu, který svým dílem O poddanství žen (1869) ovlivnil mj. T. G. Masaryka.

Velkou roli v první vlně feminismu sehrály sufražetky, jak bylo uvedeno výše, hnutí za ženská práva, které vzniklo v polovině 19. století ve Velké Británii. Získání volebního práva pro ženy nebylo jediným cílem britského feministického hnutí. Snaha ho získat však na počátku 20. století zastínila ostatní požadavky a získala mezinárodní podporu. Sufražetkám se například podařilo přesvědčit J. S. Milla, aby prosazoval volební reformu, jejíž součástí by bylo také volební právo pro ženy. Tato iniciativa neuspěla a po vypuknutí 1. světové války aktivity za volební právo žen utichly.¹⁹

Sufražetky byly již od svých počátků hnutím do jisté míry militantním. Jak uvádí Sokačová,²⁰ narušovaly politická shromáždění, kde dávaly najevo svou občanskou neposlušnost. Aby prosadily své požadavky a zvýšily povědomí o „ženské problematice“ používaly letáky, psanou propagandu, veřejná shromáždění i lobbying v parlamentu.

O tom, že emancipační zápas sufražetek byl vskutku neúprosný svědčí i článek z 5. července 1913, který otiskly Timesy. „Oznámily, že se na dostihové derby přihodilo neštěstí. Sufražetka Emily Davisová, která spolu s jinými ženami dostavila se na dostihy, aby demonstrovala za volební práva, strhla k zemi koně, kterého vlastnil král Jiří. Kůň jménem

¹⁸ Langeová, K. E.: Hlas pro demokracii. National Geographic, listopad 2004.

¹⁹ Sokačová, L.: Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: Abc feminismu. Brno, NESEHNUTÍ 2004, s. 187.

²⁰ tamtéž, s. 186.

Ammer ale na ni upadl a Emily omdlela. Zvíře se zvedlo a začalo prchat, přičemž za sebou vláčelo žokeje Herberta Jamese, kterému se do třmenu zahákla noha. Vyvázl pouze s monoklem a pohmožděninami, ale udatná Emily za několik dní zemřela v nemocnici na vnitřní poranění. Emily byla slavná osoba, proslulá hladovkami a házením kamenů na politiky. Kvůli volebnímu právu pro ženy byla ochotná rozbít okno dolní sněmovny ve Westminsteru a tam také podpálila několik poštovních schránek. Vrcholem bylo, když ji v roce 1912 odsoudili na deset dnů do vězení, protože zpráskala bičíkem na psy jistého baptistického duchovního, neboť jej omylem považovala za politika Lloyda George“ (Bobíková, 2006, s. 29).

4.2. Druhá vlna feminismu

4.2.1. Podstata a vývoj

„Po úspěších první vlny a odstranění viditelných legislativních překážek, se ženské hnutí na nějakou dobu odmlčelo. Před nástupem druhé vlny feminismu, jejíž počátek se datuje do 60. let 20. století, však vzniklo několik zásadních děl proměňujících uvažování o ženské otázce. Například již v roce 1911 se v díle sociologa Georga Simmela objevují myšlenky, pod něž by se mohly podepsat i radikální feministky. Simmel mj. popisuje systém tzv. dvojího vládnutí, kdy jedno pohlaví určuje normy, a pak podle nich ještě druhé pohlaví hodnotí“ (Havelková, 2004, s. 175).

Jak uvádí Havelková,²¹ vznik druhé vlny feminismu souvisel částečně s hnutím hippies, jehož podstatná část byla programově antiburžoazní, respektive neomarxistická. Mimo jiné například požadovali, aby o sobě mohly ženy rozhodovat samy. Ženské hnutí se však brzy z hnutí hippies oddělilo a vydalo se vlastní cestou. V počáteční fázi druhé vlny feminismu se ženám podařilo dosáhnout práva na potrat a práva na přístup ke všem profesím. V Československu bylo toto zaváděno tzv. „shora“. Právo na potrat bylo u nás uzákoněno v roce 1958.

Ženy druhé vlny feminismu měly už přístup ke vzdělání a proto se feministické hnutí postupně přeneslo na univerzity, kde se etablovalo jako vědní obor. Druhá vlna feminismu přinesla i nová témata a přístupy. Ženy totiž začaly pociťovat, že sice mohou vystudovat jakoukoli školu, ale poté se nemohou kvalifikovaně uplatnit. Snažily se proto o zvýšení

²¹ Havelková, H.: První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: Abc feminismu. Brno, NESEHNUTÍ 2004, s. 177 – 178.

reálného vlivu zákonů a dále usilovaly o to, aby si samy ženy uvědomily, že mají na něco právo a nebály se ho uplatnit. Ženy se dále věnovaly problematice formování genderové identity a problematice socializace v dětství. V 70. letech 20. století se pak objevují vedle studií ženy i tzv. studia muže, která se zabývají mužskou identitou, mužem v jiných než veřejných rolích (muž – otec, partner,...).

„Další z významných motivů myšlení druhé vlny je teze *personal is political*, tedy ‚osobní je politické‘. Feminismus usiluje o nové sblížení veřejné a soukromé sféry. I to jak žije žena v domácnosti, co a jak prožívá, je do velké míry politika. Jednak je to politikou dalekosáhle určováno, a jednak je domácí situace žen společenským problémem.

Druhá vlna feminismu nepojednává jenom o rovnosti žen a mužů, ale i o jejich rozdílnosti. Jejím hlavním požadavkem je rovnost v rozdílnosti“ (Havelková, 2004, s. 181).

4.2.2. Výrazné postavy 2. vlny feminismu

Mezi významné představitelky druhé vlny feminismu patří Germaine Greer, Jane Mitchell a Betty Friedan (klinická psycholožka, matka v domácnosti, novinářka, spisovatelka a představitelka feministického liberálního hnutí), která problém ženského mýtu zformulovala ve své nejslavnější knize *Feminine Mystique* (jedná se o kritiku ideologie, která vidí úlohu ženy pouze jako matky, vychovatelky a hospodyně). Jak uvádí Sokačová,²² pod jejím vedením byla v roce 1966 založena americká organizace NOW (National organization for Woman, Národní organizace žen). Organizace se v době svého založení zabývala prosazováním dodatku o rovnoprávnosti, problematikou reprodukčních práv včetně možnosti svobodné volby v otázce interrupcí a prosazováním ženských práv v oblasti sociální, pracovní i politické.

4.3. Třetí vlna feminismu

4.3.1. Podstata a vývoj

Od druhé poloviny 80. let a hlavně během let 90. se z feminismu stal celospolečenský fenomén. Tuto dobu označují někteří autoři (např. Mirek Vodrážka) za třetí vlnu feministického hnutí. Nelze zde však mluvit o feminismu jako o uceleném hnutí. Pro třetí

²² Sokačová, L.: Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: *Abc feminismu*. Brno, NESEHNUTÍ 2004, s. 193.

vlnu je totiž charakteristická velká rozmanitost a roztržitost jednotlivých feministických proudů. Některé požadavky jsou však společné (stejně mzdy žen a mužů za stejnou práci, možnost antikoncepce a interrupce, společné formy péče o děti, právní a finanční nezávislost všech žen, ukončení diskriminace homosexuálně orientovaných žen, ochrana všech žen bez ohledu na jejich status před jakýmkoliv formami násilí).

„Feministické směry třetí vlny představují zásadní odklon od pohledu na gender, pohlaví a sexualitu druhé feministické vlny. Nejvýznamnějším přínosem je důraz na propojenost genderu a dalších kategorií společenských nerovností, jako je rasa, etnická příslušnost, sexuální orientace, společenská třída a sociální postavení, věk, náboženské vyznání (či jeho absence) apod.“ (Sokolová, 2004, s. 207).

K třetí vlně feminismu se řadí např. mužský feminismus, postmoderní feminismus, ekofeminismus, liberální feminismus, rozvojový feminismus, radikální feminismus a další.

5. FEMINISMUS V ČECHÁCH

Hnutí za práva žen se u nás začalo formovat v 19. století. K výrazným představitelkám rané fáze patřila M. D. Rettigová, která nejen že napsala známou kuchařskou knihu, ale organizovala také besídky pro ženy a dívky, kde je nabádala ke vzdělávání a debatovala s nimi o různých veřejných problémech. Mezi další významné postavy by pak bezesporu patřily i první ženy spisovatelky, především Božena Němcová, Karolína Světlá, Eliška Krásnohorská, které si jasně uvědomovaly nedostatečné vzdělání žen. „Např. Božena Němcová píše v roce 1851 do Brna Veronice Vrbíkové (důležité postavě ženského hnutí na Moravě): ‚Tak jako Ty nařikají mnozí na to převrácené, nepřirozené vychování, mohlo z nás být něco jiného, kdybychom byly měly lepší zřízené školy. A posud co se stalo v tomto ohledu?‘“ (Hendrychová, 1999, s. 43). Dalšími významnými osobnostmi byl T. G. Masaryk, Vojta Náprstek či Marie Riegerová.

5.1. Cesta z 19. do 20. století

Ohlasy ženského hnutí v Americe se k nám dostaly v šedesátých letech 19. st., především zásluhou Vojty Náprstka, který žil deset let ve Spojených státech amerických a po svém návratu do Čech si jasně uvědomoval postavení žen ve společnosti a jejich touhu po vzdělání. Proto založil v roce 1865 spolu s Karolínou Světlou tzv. Americký klub dam – čítárnu a knihovnu – kde probíhaly přednášky a kde si ženy mohly rozšířit svůj obzor o poznání z různých oborů. Přednášeli jim vždy odborníci (mimo jiné T. G. Masaryk, Jan Evangelista Purkyně). Americký klub dam měl mimořádný význam zejména díky cílům, které si vytkl.²³ „Americký klub dam si vytkl čtyři hlavní cíle:

- ❖ vzdělávat sebe, získat tolik vědomostí a zručností, aby se každá členka v případě potřeby dokázala sama uživit,
- ❖ podporovat dobročinnost,
- ❖ podporovat nové myšlenky a stroje a jejich zavádění do domácnosti,
- ❖ pečovat o děti a mládež“ (Hendrychová, 1999, s. 44).

²³ Hendrychová, S.: Z historie feminizmu v českých zemích. In: Společnost žen a mužů z aspektu gender. Sborník studií. Praha, Open Society Fund 1999, s. 44.

V roce 1871 založila Karolína Světlá Ženský výrobní spolek český (první ženský spolek v Čechách), který se snažil vychovávat ženy a dívky k výdělečné činnosti. V roce 1890 bylo také zhodnoceno dlouhodobé úsilí Elišky Krásnohorské, které se podařilo založit Minervu, první dívčí gymnázium ve střední Evropě.

Roku 1890 se stala další významná událost. Jak uvádí Hendrychová,²⁴ české ženy podaly Říšské radě petici koncipovanou Eliškou Krásnohorskou, ve které žádaly povolení studia na vysokých školách pro ženy. O prosazení tohoto požadavku se zasadil sám T. G. Masaryk, tehdejší poslanec, který se ve své řeči zaměřil na vzdělání žen. „Naléhavě doporučil sněmovně „...aby ženy byly připuštěny do středních a vysokých škol a aby vyučovací správa o to dbala, aby stát i v tomto směru vývoj věcí nejen podporoval, ale i řídil a vedl““ (Hendrychová, 1999, s. 45). Tato iniciativa se shledala s úspěchem až po dalších akcích a peticích. Důležitým faktem však zůstává, že jako první se o získání možnosti studovat na vysoké škole snažily v rámci Rakouska-Uherska právě české ženy.

5.2. Rané 20. století

T. G. Masaryk, v této době univerzitní profesor a poslanec Říšského sněmu, vyjádřil častokrát na přednáškách svůj „moderní názor na ženu“ (takto nazval i svou přednášku v roce 1904) a také víru, že muž a žena jsou si rovni. Masaryk byl do jisté míry ovlivněn myšlenkami J. S. Milla a své ženy Charlotty G. Masarykové, která v roce 1890 přeložila Millův spis O poddanství žen. „TGM později napsal: „...své názory o ženě ustálil jsem si živým vzorem své ženy, jakož vůbec moje žena na vývoj a uzrání všech mých názorů a charakteru měla vliv nejrozhodnější a nejlepší““ (Hendrychová, 1999, s. 46).

V roce 1903 vznikl v Praze Ženský klub český a o dva roky později Výbor pro volební právo žen. Ten se především snažil získat co nejvíce lidí, kteří by podporovali snahy o získání volebního práva pro ženy. V čele výboru byla F. Plamínková, která přišla na to, že formulace volebního řádu nevylučuje možnost, že by kandidátem na poslance mohla být i žena. Plamínková proto odstartovala volební kampaň pro volbu ženy poslankyní. V roce 1912 došlo ke zvolení první ženy poslankyně do Sněmu království českého.²⁵ To, že se tato událost mužům příliš nelíbila a že jí byla věnována velká pozornost, dokládá dobová karikatura, kterou uvádím v příloze č. 5.

²⁴ Hendrychová, S.: Z historie feminismu v českých zemích. In: Společnost žen a mužů z aspektu gender. Sborník studií. Praha, Open Society Fund 1999, s. 45.

²⁵ tamtéž, s. 46.

5.3. Období první republiky

Velkou změnu v postavení žen ve společnosti znamenal vznik samostatné Československé republiky. Součástí Washingtonské deklarace z 18. 10. 1918, koncipované T. G. Masarykem, byla zásada, že ženy budou postaveny politicky, sociálně a kulturně naroveň mužům. Tento slib byl uveden v § 106 Ústavy Československé republiky z roku 1920.

Ženy začaly postupně pronikat do dosud ryze mužských povolání. Prosazovaly se v mnoha oborech (první komerční inženýrka v roce 1921, první doktorka práv v roce 1922, první absolventky Akademie výtvarných umění, malířky a sochařky v letech 1921 až 1923). Ústava však nezměnila praktické myšlení lidí a ženy tak musely i nadále o rovnoprávné postavení usilovat. Proto F. Plamínková v roce 1923 založila Ženskou národní radu. Ta sdružovala a koordinovala činnost československých ženských organizací, řešila právní, hospodářské a kulturní otázky zrovnoprávnění žen a začlenila se do mezinárodních ženských organizací.²⁶ Hlavním úkolem uvedeným v jejích stanovách bylo „...uvést v životní praxi rovnoprávnost žen zaručenou ústavou, zabezpečit ji a působit, aby organizace a činnost všech orgánů veřejných brala spravedlivý zřetel na mateřský úkol ženin“ (Hendrychová, 1999, s. 47).

5.4. Meziválečné období, 2. světová válka, poválečné období do roku 1948

Jak Hendrychová uvádí,²⁷ Ženská národní rada vyvíjela v meziválečném období mnoho aktivit proti rozpínajícímu se Hitlerovu režimu v Německu. Sama Plamínková napsala dokonce otevřený dopis Hitlerovi, v němž vyjádřila svůj protest proti jeho útokům na Československo.

Za druhé světové války se ženy účastnily odbojové činnosti. V době po atentátu na Heydricha byla senátorka Plamínková zatčena gestapem, krátce vězněna v Terezíně a roku 1942 zastřelena. Ženská národní rada byla poté rozpuštěna. Spolupracovnice Plamínkové se ale nedaly zastrašit a v ilegalitě připravovaly program nové ženské organizace, která měla po válce dbát na zachování rovnoprávnosti žen a snažit se o to, aby se ženy podílely na vzniku nového demokratického státu. Na tento program po válce navázala Rada československých

²⁶ Hendrychová, S.: Z historie feminizmu v českých zemích. In: Společnost žen a mužů z aspektu gender. Sborník studií. Praha, Open Society Fund 1999, s. 47.

²⁷ tamtéž, s. 48.

žen, jejíž předsedkyní byla JUDr. Milada Horáková, která za druhé světové války strávila téměř pět let v nacistickém vězení. Rada se zapojovala do vnitřní politiky státu a spolupracovala s ženskými organizacemi ve světě a to až do února 1948, kdy byla činnost rady definitivně zastavena a mnohé její členky zatčeny. Mimo jiné i M. Horáková, která byla po zinscenovaném politickém procesu popravena roku 1950.²⁸

5.5. Období komunismu

Po únoru 1948 zaniklo množství ženských spolků a organizací, které nahradila jediná organizace - Československý svaz žen. Ten sloužil komunistickému režimu a opustil ideje ženského hnutí předchozích období.

Socialismus (v souladu s marxistickým požadavkem emancipace ženy a narušení tradiční podoby rodiny jako instituce) navodil a do určité míry provedl direktivní emancipaci žen tzv. shora. Asi nejvíce patrné to bylo na pracovním trhu, kde byly ženy opravdu hojně, dá se říci stoprocentně, zaměstnány, někdy i ve velmi tvrdých podmínkách.

5.6. Devadesátá léta 20. století a současnost

V první polovině 90. let byl postoj naší společnosti k feminismu výrazně nepřátelský, což se projevovalo zejména v médiích a veřejných diskusích. Jen málo žen (a ještě méně mužů) se snažilo o tomto tématu seriózně a objektivně diskutovat.

„Jedním z důsledků antifeministického prostředí v Čechách 90. let bylo umělé a zavádějící oddělení genderu a feminismu, ze kterého postupně vyplynul logický trend: i když vzrůstající počet žen, a zejména těch mladých, vnímá genderovou nerovnost v naší společnosti jako problém, který je třeba řešit, zatím pouze málo z nich má zájem a odvalu identifikovat se jako feministky“ (Sokolová, 2004, s. 201).

Pozvolnou změnu v situaci lze pozorovat až v druhé polovině 90. let a především pak v posledních pár letech. Dle mého názoru je to způsobeno hlavně tím, že mnoho organizací, které se zabývají „ženskou otázkou“, ukazuje lidem různorodost problémů, které se dají zahrnout pod pojem feminismus. Ženy pracující v těchto organizacích, jak jsem je poznala, však nejsou žádné bojechtivé amazonky, jak si někteří lidé myslí, ale obyčejné ženy, které mají své rodiny, děti a běžné starosti.

²⁸ Hendrychová, S.: Z historie feminismu v českých zemích. In: Společnost žen a mužů z aspektu gender. Sborník studií. Praha, Open Society Fund 1999, s. 48 – 49.

6. TRH PRÁCE

6.1. Charakteristika

Trh práce je místo, kde se setkává nabídka s poptávkou po práci. Má povahu režírovaného trhu, kde působí nepružné mzdy a dlouhodobější nerovnováha mezi nabídkou a poptávkou po práci.

Pro trh práce v České republice je charakteristická vysoká zaměstnanost žen. V jejich postavení na trhu práce jsou ale stále patrné nerovnosti, které hovoří v jejich neprospěch. Diskriminaci žen lze pozorovat hlavně v segregaci pracovního trhu podle pohlaví, nižších výdělcích žen, v obtížnějším dosahování řídicích a rozhodovacích pozic jak v podnikatelské, tak veřejné sféře, skryté diskriminaci osob pečujících o děti (vesměs však žen).

6.2. Rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce?

Ústava ČR a Zákoník práce zaručuje ženám i mužům rovnost. Ve skutečnosti je tomu ale trochu jinak. Formálně přijatá rovnost příliš nevyovídá o skutečných vztazích v pracovním systému. Na postavení žen a mužů na trhu práce má často vliv tradiční pohled na společenské role (muž – živitel rodiny, žena – matka, pečovatelka). Tento model však již v dnešní době nelze uplatňovat absolutně, neboť pro většinu rodin jsou dva příjmy ekonomickou nutností. Nemělo by tedy být důležité, kdo z partnerů má vyšší příjem. Přesto i v dnešní době někteří zaměstnavatelé stále setrvávají v přesvědčení, že pro ženy zaměstnání není důležité a nepředstavuje nic víc, než zmíněnou potřebu získat finance.²⁹ „Ve výzkumu Rovné příležitosti žen a mužů ve vybraných českých podnicích 2000-2001, provedeného týmem Gender centra, například zazněl tento výrok: ‚...ale tam chlap prostě není, prostě tam jsou ženský... Ona je to práce poměrně jednoduchá, stereotypní, tam musí být člověk bez ambic...‘ Další názor zněl: ‚Žena chodí do práce proto, že musí pracovat a něco vydělat, kdežto muži, ti chodí do práce proto, že tou prací žijou‘“ (Gender centrum 2002, podle Machovcové, 2004, s. 29, 33).

I v rodinách, kde je sepětí s modelem ženy v domácnosti nízké, není práce ženy obvykle považována za stejně důležitou jako práce manžela. Pokud to mužova kariéra vyžaduje,

²⁹ Machovcová, K.: Rovné příležitosti mužů a žen v zaměstnání. In: Abc feminizmu. Brno, NESEHNUTÍ 2004, s. 29.

manželky jsou ochotny odejít ze zaměstnání. Jestliže je práce ženy v rozporu s prací muže, převládá názor, že přednost má dostat muž. Ještě v roce 1990 každá třetí Francouzka souhlasila, že při vysoké nezaměstnanosti by měl při obsazování volného místa mít přednost muž.³⁰

Mnohá sociologická šetření, která sledují postavení žen na trhu práce, ukazují, že více než třetina zaměstnaných žen byla někdy znevýhodněna jen proto, že jsou ženy. Mezi nejčastější důvody znevýhodnění žen, které respondenti uvádí, patří: nastavení podmínek na trhu práce a na pracovišti, které nepřejí ženám, dominanci mužů v práci a rodinnou zátěž žen. V této souvislosti je třeba zmínit, že ještě dnes jsou v ČR diskriminační inzeráty na pracovní místa spíše normou než výjimkou (viz příloha č. 10). Velmi časté jsou také protiprávní praktiky používané při přijímacích pohovorech, kdy se potencionální zaměstnavatelé žen běžně ptají na otázky týkající se mateřství či zajištění péče o děti.³¹ Časté také bývá uzavírání pracovních smluv na dobu určitou s mladšími ženami nebo s ženami, které mají malé děti a pracují na zkrácený pracovní úvazek. Tato praxe ale není žádoucí. Vystavuje totiž ženy většímu riziku existenční nejistoty, což může mít za následek jejich vyšší závislost na hmotných zdrojích partnera.

Ženy tvoří většinu pracovních sil sekundárního trhu práce (pracovní místa jsou méně stabilní, hůře placená, ohrožená propouštěním, bez možnosti kvalifikačního růstu) a těžko se prosazují na trhu primárním (disponuje místy s přesně obrácenou charakteristikou).

Mezi nejčastější nerovnosti na pracovním trhu patří:

- ❖ **Kritérium mzdy** – ženy nemají nikde ve světě stejnou průměrnou mzdu jako muži. V roce 2003 činil rozdíl v příjmech mužů a žen v EU 15 % ve prospěch ekonomicky aktivních mužů. U nás to byl rozdíl 19 %.³² Různé studie se snaží vysvětlit rozdíly v příjmech tzv. objektivními faktory (např. odpracované hodiny, druh a délka úvazku, přesčasová práce). Vesměs ale dochází k závěrům, že ve většině případů lze vysvětlit rozdíl v příjmech pouze nerovným ohodnocením ženské a mužské práce. Ve výzkumu Gender centra například zazněl tento názor: „Takže kdyby tady seděl muž, tak by měl stejný plat? Ale on by tady neseděl...“ (Gender centrum, 2002, podle Machovcové, 2004, s. 33).

³⁰ Lipovetsky, G.: Třetí žena, Neměnnost a proměny ženství. Praha, PROSTOR 2000, s. 228.

³¹ Pavlík, P.; Simerská, L.: Zajištění rovného zacházení s ženami a muži v přístupu k ekonomické aktivitě. In:

Sínová zpráva v oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů. Praha, Gender Studies 2004, s. 61.

³² Kleknerová, Z.: Češky jsou vzdělanější, berou však méně. Hospodářské noviny, 17. 2. 2005.

- ❖ **Kritérium pracovního úvazku** – v západních zemích pracuje mnoho žen na částečný pracovní úvazek (viz příloha č. 11). To s sebou nese určité nevýhody, např. možnost zvýšení platu či povýšení je u zkrácených úvazků velmi malá. Také v případě snižování pracovních sil, jsou to pak ženy (zaměstnané na částečný úvazek), které bývají propuštěny mezi prvními. V České republice se tato situace vyskytuje poměrně málo, protože žen zaměstnaných na zkrácený pracovní úvazek u nás v roce 2004 bylo jen 8 % a mužů 2 %.³³
- ❖ **Kritérium profesionálního postupu** – muži se často necítí dobře, šéfuje-li jim žena. Na druhé straně averze vůči ženám na vedoucích místech se vyskytuje i u žen samotných. Také není žádným tajemstvím, že ženy na vedoucích místech mají mnohem těžší pozici, než muži. Existuje mnoho možností, jak lze zpochybnit jejich autoritu nebo schopnosti.³⁴ Nikoho z nás bohužel nepřekvapí, že když žena dosáhne profesního postupu, mohou zaznít nepřilíš jemné poznámky o okolnostech jejího úspěchu.

Handicap pro profesní rovnoprávnost mezi pohlavími představuje i „ženská krása“. Lipovetsky uvádí výsledky jednoho amerického průzkumu, který se zabýval televizními hlasateli. Z výsledků vyplynulo, že 50 % mužů, ale pouze 3 % žen jsou starší 40 let, a 18 % mužů přesáhlo padesátku, zatímco žena tohoto věku byla jediná. Všeobecně platí, že stárí a vrásky „hoví“ mužům. I starší proředivělí herci mohou hrát svůdníky, ale u žen to neplatí.³⁵

6.3. Segregace práce

Systematická diskriminace žen má kořeny především v segregaci pracovního trhu podle pohlaví a projevuje se mimo jiné tím, že ženy jen obtížně pronikají do tzv. „mužských“ profesí.

Je pravda, že tzv. mužské pevnosti už v různých odvětvích padly a že ženy ve stále větším počtu pronikají do určitých profesí, které jim byly dříve málo přístupné. Tato tendence však stále nevede k nastolení profesní „směsi“. Jak ukázaly výsledky šetření z roku 2004 mezi nižšími administrativními pracovníky a úředníky najdeme nejvíce žen a to celých 80,4 %.

³³ Kleknerová, Z.: Češky jsou vzdělanější, berou však míň. Hospodářské noviny, 17. 2. 2005.

³⁴ Čermáková, M.: Gender a pracovní trh. In: Společnost žen a mužů z aspektu gender. Sborník studií. Praha, Open Society Fund 1999, 53 – 54.

³⁵ Lipovetsky, G.: Třetí žena, Neměnnost a proměny ženství. Praha, PROSTOR 2000, s. 175.

Ženy také převládají v provozu služeb a obchodu (64,3 %) a cca polovina žen je mezi techniky, zdravotníky a pedagogy (52,4 %). Naopak nejnižší zastoupení žen najdeme mezi příslušníky armády (5,3 %) a mezi řemeslníky, výrobci či zpracovateli (12,5 %).³⁶

Nelze než konstatovat, že muži a ženy se ubírají do odlišných odvětví pracovního světa. Na druhou stranu orientace vzdělání ukazuje, že studia dívek a chlapců jsou dosti odlišná. Promíšenost pohlaví v oblasti profesního vzdělávání se nijak výrazně neprojevuje. To, že ve stavebních a průmyslových učebních oborech převažují studenti muži a že v oborech kadeřnictví, sekretářských prací, tvorby oděvů či zdravotnictví převládají ženy, nikoho z nás nepřekvapí. Pravděpodobně je to výraznou měrou způsobeno přirozenou odlišností ve vývoji jednotlivých částí mozku mužů a žen, které pak stanovují příslušné předpoklady a nadání pro různá povolání.

6.4. Politika rovných příležitostí

Pro uplatnění politiky rovných příležitostí je nejdůležitější aktivní spolupráce mezi zaměstnavatelem a zaměstnanými. Smyslem této spolupráce je vytvoření co nejlepších podmínek pro sladění rodinného a pracovního života. „Tato politika nenutí všechny ženy k tomu, aby budovaly kariéru a rezignovaly na rodinu, ani nenutí muže k tomu, aby rezignovali na kariéru a věnovali se pouze rodině. Snaží se dosáhnout takového pracovního prostředí, které bude dostatečně flexibilní a tedy výhodné pro zaměstnavatele i pro zaměstnance“ (Machovcová, 2004, s. 30).

Politika rovných příležitostí se mimo jiné zabývá, jak uvádí Machovcová,³⁷ i cílenou podporou žen, které se i přes mnohé osvětové aktivity neustále setkávají se stereotypním pohledem na jejich pracovní výkonnost. Někteří zaměstnavatelé očekávají od žen menší produktivitu nebo určité „typicky“ ženské osobnostní rysy, které se příliš nehodí pro vedoucí místa (podléhání emocím, snížená schopnost racionálně rozhodovat, menší bojovnost...).

Politika rovných příležitostí může být uplatňována zejména v těchto oblastech:

- ❖ **začlenění principu rovných příležitostí do všech úrovní pracovního procesu**
 - výběr zaměstnanců [inzerce by měla oslovit stejnou měrou muže i ženy, náplní pohovoru by měla být pouze kvalifikace a ne otázky směřující do soukromí, zaměstnavatel nemá právo se ptát např. na věk, manželský stav či počet dětí.

³⁶ Kolektiv autorů: Ženy a muži v datech. Praha, MPSV a ČSÚ 2005, s. 54.

³⁷ Machovcová, K.: Rovné příležitosti mužů a žen v zaměstnání. In: Abc feminismu. Brno, NESEHNUTÍ 2004, s. 30.

Zákon č. 1/1991 Sb. o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. 10. 1999, výslovně zakazuje diskriminaci (na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, zdravotního stavu, věku, manželského a rodinného stavu,...) při uplatňování práva na zaměstnání.],

- vzdělávání (zaměstnavatel by měl dbát na to, aby se všichni zaměstnanci dověděli o možnostech dalšího vzdělávání a aby se případné kurzy a semináře konaly v přijatelnou dobu),
 - pracovní atmosféra (v pracovním prostředí by se neměl nikdo cítit nepříjemně, což platí především pro kontakty se sexuálním podtextem),
 - kariérní postup (měla by být jasně stanovena pravidla pro postup v kariéře).
- ❖ **Uplatňování politik podporujících sladování péče o rodinu s prací** – jedná se o možnost zkrácení úvazku, flexibilní pracovní doby, stlačení pracovního týdne (4 pracovní dny po 10 pracovních hodinách), sdílení úvazku (o jednu pozici se dělí dva lidé), home office (zaměstnaní pracují částečně nebo úplně doma).
- ❖ **Opatření na podporu profesního rozvoje žen** – podpora vzdělávání žen, mentoring. Ten spočívá v předávání si znalostí a zkušeností, které pak mohou dané skupině pomoci překonat společné překážky.³⁸

³⁸ Machovcová, K.: Rovné příležitosti mužů a žen v zaměstnání. In: Abc feminismu. Brno, NESEHNUTÍ 2004, s. 32 – 35.

7. PROFESNÍ KARIÉRA ŽEN

Se vzrůstem podílu zaměstnaných žen se objevily i nové druhy pracovního chování. Pryč jsou doby, kdy žena přestala po svatbě nebo narození dítěte pracovat. Dnes už je soustavnost ženského zaměstnání převažující normou. Manželské páry, kde oba partneři pracují, počtem výrazně převyšují rodiny, kde pracuje jen muž. V těchto rodinách pak musí partneři vyřešit problém dvoukariérového manželství, tzn. dohodnout se na způsobu sladění rozvoje profesních kariér s péčí o rodinu. K tomu je samozřejmě zapotřebí především partnerská tolerance. Výzkumy prováděné v ČR ale ukazují, že v otázkách kariéry a profesní realizace partnera bývají ženy tolerantnější než muži.

Vývoj kariéry je u žen jiný než u mužů. Důvodem odlišností je především mateřství a péče o děti, které mohou vést k určitému omezení aktivit podporujících postup v kariéře (např. studijní pobyty, splnění úkolů vyžadujících práci přesčas,...). Všechny tyto skutečnosti pak mají vliv na profesní kariéru žen. Proto se v odborné literatuře můžeme kromě běžných typů kariéry setkat i s ryze ženskými kariérovými typy.³⁹

- ❖ **„Konvenční kariéra** představující krátkou profesní epizodu, kdy se žena po krátkém působení v zaměstnání vdá a ukončí svou kariéru.
- ❖ **Dvoustopý typ kariéry** je charakteristický působením v povolání do narození dítěte, po porodu žena pečuje o dítě a nadále pokračuje ve výkonu povolání.
- ❖ **Přerušovaný typ kariéry** je také ovlivněn mateřstvím, žena se vrací do zaměstnání poté, co je dítě samostatnější“ (Štikar a kol., 1996, s. 112).

7.1. Ženy v rozhodovacích a řídicích funkcích

Paritní zastoupení žen v rozhodovacích procesech by mělo být pravidlem ve všech demokraciích. Tento princip je deklarován v mnoha dokumentech jak na úrovni Organizace spojených národů, tak na úrovni EU. Zahrnuje jak otázku zastoupení žen ve funkcích volených, tedy v politice, tak ve funkcích jmenovaných, v sektoru veřejné správy i v soukromém sektoru.

V České republice neexistuje oblast, kde by ženy v řídicích pozicích převažovaly nad muži. „V této souvislosti je nutné zmínit, že po roce 1989 se zastoupení žen v nejvyšších zákonodárných orgánech dramaticky snížilo – zatímco v roce 1981 bylo v českém parlamentu

³⁹ Rymeš, J.: Pracovní kariéra. In: Základy psychologie práce a organizace. Praha, Karolinum 1996, s. 112.

28 % žen, v roce 1990 to bylo 11 % a v roce 1992 tvořily ženy 9,5 %. V komunistickém parlamentu bylo totiž 30 % křesel určeno ženám“ (Marksová-Tominová, 2004, s. 49).

Dle údajů Českého statistického úřadu z roku 2003 byl nejvyšší podíl žen na rozhodovacích pozicích zjištěn mezi soudci Ústavního soudu (ženy v řídicích funkcích zde tvořily 26 %). Nejméně žen jsme v roce 2003 mohli najít mezi top managementem, kde pracovalo jen 8 % žen. Málo žen se nacházelo také mezi senátory. Český statistický úřad zjistil, že ženy pracují převážně na nižší úrovni řízení, např. každé třetí oddělení na ministerstvech řídí žena. V soukromém sektoru byly ženy podnikatelky zastoupeny 28 %.⁴⁰

Pro ženy je povyšování stále obtížnější než pro muže. Vedoucí pozice jsou totiž často spojeny s vyššími časovými nároky a ženy, na kterých většinou kromě zaměstnání leží ještě tíha péče o domácnost, častěji nabízenou funkci odmítnou. Naopak ženy, které již nemají malé děti a mohou se věnovat své kariéře naplno, zpomalily péčí o děti svůj profesní růst. V důsledku toho pak mohou mít opravdu menší kvalifikaci pro zastání dané funkce.

Přesto se ale postupem času počet žen zvolených do vedoucích pozic na všech úrovních mírně zvyšuje.

⁴⁰ Kolektiv autorů: Ženy a muži v datech. Praha, MPSV a ČSÚ 2003, s. 42.

8. PROMĚNA ROLÍ MUŽE A ŽENY V RODINĚ

8.1. Stručný přehled

Nejdůležitějšími osobami v životě každého z nás jsou určitě rodiče. Bez nich by nebylo nás – jejich dětí. Říká se, že je přirozené stát se otcem nebo matkou a mít děti. Přirozeným je v této souvislosti myšleno to, co je nám geneticky či instinktivně vrozené. Podíváme-li se však do minulosti a do jiných kultur zjistíme nejspíš to, že mateřství a otcovství je i přes svůj biologický základ především sociálním produktem. Společnost a kultura nám totiž v každé době do jisté míry diktuje, co je a není mužům a ženám v jejich rodičovských rolích dovolené. Obsah mateřského a otcovského chování se tak s postupem času mění a vyvíjí, není tedy navždy daný a liší se kulturou od kultury.⁴¹

Jak uvádí Maříková,⁴² otec měl v evropské rodině dlouhou dobu hlavní slovo. Zastupoval manželku i své děti před právem, rozhodoval o výchově dětí. Z toho ovšem na druhou stranu vyplývala i zodpovědnost za tuto výchovu a za budoucnost dětí (jejich povolání nebo sňatek). Nejdůležitější jednotkou byla rodina a jejím představitelem otec. Postradatelným článkem v rodině byla matka, protože ji mohla nahradit chůva nebo nová manželka. Ženy byly zodpovědné za domácnost a výchovu dětí, mužům náležel úkol rodinu hmotně zabezpečit. Ve dvacátém století se pak stává důležitější postavou v rodině matka a postupně vzniká tzv. kult mateřství a otec je odsouván do pozadí. Někteří od rodin odchází v důsledku rozvodů, jiní jsou nepřítomni kvůli pracovnímu vytížení. Na základě toho vznikají nové požadavky vůči roli otce i matky a začíná se prosazovat i jiný model partnerského soužití.

U dnešních mladých lidí se prosazuje představa, že k domácím pracím by měli přispět oba. Dříve byly normy dělby úkolů přejímány z tradice, dnes jsou předmětem dohody obou partnerů. V Evropě patří mezi nejčastější domácí práce vykonávané muži v pořadí podle preference tyto: nákupy, nádobí, doprava dětí. Naopak praní prádla, žehlení, šití a úklidové práce dělají skoro vždy ženy. I přesto, že muži se dnes více než dříve zapojují do domácích prací, každodenní správa domácnosti spočívá stále především na ženách a to ve všech vrstvách společnosti.⁴³

⁴¹ Maříková, H.: Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství. In: Abc feminismu. Brno, NESEHNUTÍ 2004, s. 41 – 42.

⁴² tamtéž, s. 42 – 45.

⁴³ Lipovetsky, G.: Třetí žena, Neměnnost a proměny ženství. Praha, PROSTOR 2000, s. 234 – 235.

8.2. Muži na rodičovské dovolené

Především u mladých párů se v dnešní době můžeme setkat s rozhodnutím, že si svou rodinu zařídí jinak než je obvyklé. Často se pak setkají s tím, že své rozhodnutí musí obhájit nejen před rodinou, ale i před širším okolím (přáteli, sousedy, zaměstnavateli). Někdy se také nevyhnou stereotypním názorům na to, jak to má v rodině vypadat. Partnerku může společnost vnímat jako „krkavčí“ matku a na partnera je nahlíženo jako na méně zmužilého.

Otcové na rodičovské dovolené jsou často muži se svobodným povoláním (mohou si tuto „záměnu“ rolí dovolit), nezaměstnaní muži nebo muži s nižším příjmem než je partnerčin.

Muži pečující o děti se ve statistikách hledají obtížně. V České republice tvoří jen malou skupinu, i když trend je rostoucí. Rodičovský příspěvek pobíral v letech 1998 – 2000 vždy za 1. čtvrtletí následující počet mužů.⁴⁴

rok	počet	%
1998	1688	0,55 %
1999	1785	0,60 %
2000	2051	0,72 %
2001	-	1 %

⁴⁴ Šmídová, I.: Muži na rodičovské dovolené. In: Abc feminismu. Brno, NESEHNUTÍ 2004, s. 57 – 60.

9. PROSAZOVÁNÍ GENDEROVÉ ROVNOSTI VE SVĚTĚ

Organizace spojených národů byla založena před více jak šedesáti lety a již od jejího vzniku je jednou z důležitých oblastí jejího zájmu otázka ženské rovnoprávnosti. Z tohoto důvodu také vznikla v roce 1946 Komise pro postavení žen, která se zabývá sledováním pokroku v otázce rovnoprávného postavení žen a mužů celého světa a udílením doporučení na podporu lidských práv na poli politickém, ekonomickém a sociálním. OSN se také snaží zajistit ženám rovnoprávný přístup do všech oblastí veřejného života.

Kromě Oddělení pro zlepšování postavení žen, specializovaných orgánů, fondů a programů, které spadají pod působnost Sekretariátu OSN, je důležité zmínit ještě dva další orgány, jejichž úkolem je podpora programů a projektů, které se zaměřují na zkvalitnění života žen. Je to Rozvojový fond OSN pro ženy (UNIFEM - dobrovolný fond na podporu politického a ekonomického postavení žen v rozvojových zemích) a Mezinárodní výzkumný a školící institut pro zlepšení postavení žen (INSTRAW – zaměřuje se na vytváření strategií a pořádání vzdělávacích programů na mezinárodní úrovni).⁴⁵

Ani Evropská unie nezůstává v prosazování genderové rovnosti pozadu a ustanovila ji jako jeden ze svých základních principů. Již v zakládající smlouvě (obdoba Evropské ústavní smlouvy) je zakotvena povinnost prosazovat rovnost mezi ženami a muži a odstraňovat nerovnosti mezi nimi. V článku 2 Smlouvy o založení Evropského společenství je napsáno: „...Úkolem společenství je...podporovat harmonický, vyvážený a trvale udržitelný rozvoj hospodářského života, vysokou úroveň zaměstnanosti a sociální ochrany, rovné zacházení s muži a ženami, trvale udržitelný a neinflační růst,...“ V článku 3 jsou pak vypočítány oblasti aktivit Unie a v druhém odstavci doslovně stojí, že Společenství bude usilovat o odstranění nerovnosti a prosazování rovnosti mezi ženami a muži v těchto oblastech“ (Hedman a kol., 2003, s. 17).

⁴⁵ Kolektiv autorů: Fakta a čísla OSN. Základní údaje o Organizaci spojených národů. Praha, Informační centrum OSN 1999, s. 210 – 213.

10. PRÁVNÍ ZAJIŠTĚNÍ ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ PRO ŽENY V ČESKÉ REPUBLICE

V posledních letech byl díky procesu sladování našeho práva s právem EU novelizován Zákoník práce a Zákon o zaměstnanosti. Do našeho pracovního práva tak byly začleněny principy rovných příležitostí, nediskriminace a ochrana lidské důstojnosti (zejména díky definici sexuálního obtěžování). „Česká republika se navíc zavázala k dodržování rovných příležitostí pro muže a ženy a prosazování genderové rovnosti podpisem zásadních mezinárodních dokumentů. Jedná se o Konvenci OSN o odstranění diskriminace žen (CEDAW). Dodržování Konvence je ze strany OSN pravidelně sledováno pomocí hodnotících zpráv, které ČR o této problematice podává. Česká vláda se dále přihlásila k plnění Pekingské akční platformy, tedy závěrům 4. světové konference OSN o ženách, konané v Pekingu v roce 1995“ (Foltysová a kol., 2004, s. 68).

V roce 2001 u nás vznikla Rada pro rovné příležitosti žen a mužů (stálý poradní orgán vlády zabývající se vytvářením rovných příležitostí pro ženy a muže). Rovnoprávností žen a mužů se dále zabývá Stálá komise pro rodinu a rovné příležitosti, Výbor pro odstranění všech forem diskriminace žen (je jedním z osmi výborů při Radě pro rovné příležitosti žen a mužů), Oddělení pro rovnost mužů a žen na Ministerstvu práce a sociálních věcí, osoby pověřené koordinací resortní agendy rovnosti (od roku 2002 musí být na každém resortu zaměstnané alespoň na poloviční úvazek tzv. gender focal points).

V České republice však existují i nevládní organizace, které nabízí ženám různorodé formy pomoci a služby. Pro představu uvedu alespoň některé: Most k životu (rekvalifikační centrum pro ženy), Pražské matky (ekologická a mateřská centra), Asociace pro rovné příležitosti žen a mužů, Česko-německé fórum žen, Ženský vzdělávací spolek Vesna, Sdružení Jihočeské matky, YWCA ČR (Křesťanské sdružení mladých žen), Český svaz žen, La Strada ČR (prevence obchodu se ženami), ROSA (informační a poradenské centrum pro ženy - oběti domácího násilí), Poradna pro ženy v tísní, proFem, Gender Studies,...

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktickou část své bakalářské práce jsem rozdělila na dvě části. V první se věnuji organizaci Gender Studies, ve které jsem měla možnost strávit osm týdnů praxe. Druhá část je pak zaměřena na vyhodnocení dotazníkového šetření.

11. GENDER STUDIES

Obecně prospěšná společnost Gender Studies (zkratka GS) je nezisková, nevládní organizace, která shromažďuje a šíří informace o problematice ženských práv a gender v České republice i ve světě. Financována je z grantů či sponzorských darů. Byla založena jako nadace v roce 1991 v bytě socioložky Jiřiny Šiklové v Praze za podpory americké organizace NEWW (Síť pro východní a západní ženy, organizace se sídlem ve Washingtonu D. C., která od počátku 90. let vytvářela síť ženských organizací v postkomunistických zemích a pomáhala je technicky vybavit) a německé Frauen Anstiftung.

„Cílem organizace je přispívat k toleranci vůči alternativním životním stylům a vytvářet prostor pro diskusi o postavení žen a mužů ve společnosti a zejména zprostředkovávat informace o situaci českých žen do zahraničí. Gender Studies usiluje o změny zejména v následujících oblastech: pracovní trh a finanční zabezpečení, účast žen v rozhodovacích procesech, vzdělání, sladování rodinného a profesního života, násilí páchané na ženách, zobrazování žen a mužů v médiích a reklamě“ (Prohlášení Gender Studies, o.p.s.).

Gender Studies pořádá diskusní setkání, výjezdní přednášky a školení, které jsou určeny nejen veřejnosti ale i úředníkům veřejné správy, politikům, neziskovým organizacím či novinářům. Pracovnice GS dále připravují i semináře pro vyučující a studenty středních škol. GS pak také vede elektronickou databázi ženských a jiných neziskových organizací v České republice a ve světě, kterou průběžně aktualizuje.

Součástí Gender Studies je knihovna, která se zaměřuje zejména na následující tématické oblasti: feministická teorie, historie ženského hnutí, ženská studia, mužská studia, násilí páchané na ženách, beletrie, genderové aspekty v sociologii, filozofii, náboženství, psychologii v rodině, politickém životě a v právní teorii. Ve vlastnictví knihovny je i unikátní sbírka dokumentů z počátku ženského hnutí v Čechách (Archiv Elišky Krásnohorské).

11.1. Má činnost v Gender Studies

V této kapitole bych se ráda zmínila o mé práci a zkušenostech, které jsem během praxe v Gender Studies získala. Spolupracovala jsem na různých projektech s několika pracovníci GS. Má práce měla spíše administrativní charakter. Dozvěděla jsem se mnoho informací o fungování organizace, jejich cílech a pracovní náplni.

Nyní k náplni samotné práce.

Byla jsem pověřena rozšířením povědomí o GS a to na vysokých školách po celé České republice. Vyhledávala jsem tedy na internetu obory, které by se mohly genderovou problematikou zabývat a kontaktovala jsem písemně tamní vyučující, kterým jsem posílala průvodní dopis o aktivitách GS. Také jsem navštívila některé pražské fakulty osobně s propagačními materiály GS. Dále jsem rozšiřovala na CD Stínovou zprávu z oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů, kterou GS vydává a ve které jsou publikovány některé závěry ze šetření GS a příspěvky na daná témata. Materiál je to opravdu zajímavý.

Dalším mým úkolem bylo vytváření databáze studentských prací (diplomových, bakalářských a absolventských), které se zabývají genderovou či příbuznou tematikou a jsou poté k dispozici na internetu.

Moje spolupráce též spočívala v mapování procentuelního zastoupení žen na kandidátních listinách za jednotlivé kraje do zastupitelstev (zaměřila jsem se na ČSSD, ODS, KSČM, US, KDU-ČSL, Stranu zelených a Evropské demokraty). Výsledky šetření, na kterém jsem se podílela, byly publikovány (viz příloha č. 13). Některé materiály z tohoto šetření pak byly rozeslány do vybraných organizací (s tematikou genderu) po celé České republice, kde měly sloužit jako informační a orientační materiál pro lidi, kteří by se rozhodli dát hlasy příslušným ženským kandidátkám.

K mým úkolům náleželo i vytvořit seznam sympatizantů z řad novinářů i běžné veřejnosti, kterým pak bude GS zasílat pravidelné informace o činnostech, akcích, publikacích, kurzech, ... Pomáhala jsem i s rozšířením databáze zahraničních organizací, se kterými GS spolupracuje.

Byla jsem také požádána o provedení aktualizace údajů o „ženských organizacích“, které má GS v databázi. A že jich není málo. Díky tomu jsem se mohla blíže seznámit s náplní činnosti a cíly jednotlivých organizací. V archivu Národní knihovny jsem vyhledávala články o genderové problematice a příspěvky, které psaly pracovníce GS, nebo ve kterých byly požádány o poskytnutí odborného stanoviska. Měla jsem tak jedinečnou možnost přečíst si velké množství článků týkajících se ženské otázky.

Zúčastnila jsem se konference s názvem Rovné příležitosti pro ženy a muže a neziskové organizace. Jednalo se o konferenci neziskových organizací z oblasti rovných příležitostí pro ženy a muže a dalších subjektů, které se aktivně podílí na vytváření této politiky. Konference byla rozčleněna do dvou částí. Ranní byla určena pouze pro zástupce a zástupkyně neziskových organizací. Odpolední část byla přístupná i zástupcům a zástupkyním státní správy, samosprávy a dalším významným subjektům, které svými aktivitami ovlivňují postavení těchto organizací v České republice. Měla jsem tak možnost se setkat s mnoha zástupci či zástupkyněmi neziskových organizací, vyslechnout si jejich příspěvky a názory. Konference se zúčastnila: Evropská kontaktní společnost, Poradna pro uprchlíky, Občanské sdružení Jantar, Asociace podnikatelek a manažerek, Fakulta sociálních studií Brno, Síť mateřských center České republiky, Mama help, Asociace pro rovné příležitosti, Občanské sdružení Elektra, Otevřená společnost, Český svaz žen, Sociologický ústav AV ČR, Obecně prospěšná společnost ČAP, Rozkoš bez rizika, Česká asociace porodních asistentek, zástupkyně projektu Prolomit ledy (projekt je financován OSN). Program konference je uveden v příloze č. 12.

Také jsem shromažďovala podklady týkající se členství žen v politických stranách a parlamentech (u nás a v Evropě), zipového systému a kvót. „Kvóty jsou opatření s cílem napravit předcházející nerovnost obvykle ve vztahu k rozhodovacím pozicím nebo k přístupu ke školení či zaměstnání, které definuje určitý podíl míst pro určitou skupinu. Jedná se o jednu z forem pozitivních opatření, např. některé politické strany v zemích EU uplatňují kvóty na kandidátních listinách, tzv. zipový systém, tzn. že se na nich střídá vždy žena a muž. Na jiných kandidátkách může být 40 % žen, 40 % mužů a zbytek ponechán soutěži“ (Foltysová a kol., 2004, s. 65).

Připravovala jsem podklady z novin a internetu. Týkaly se všech oblastí života seniorů a byly použity pro tzv. Úterky s gender, které byly v tomto období zaměřeny na téma seniři. Například byla do Gender Studies pozvána K. Moučková, moderátorka televizního pořadu Barvy života.

Dále jsem napsala příspěvek na internetové stránky Gender Studies, který se týkal kampaně Exit Promo proti obchodování s lidmi. Článek uvádím v příloze č. 15.

12. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Jak jsem již uvedla, druhá část praktické části se zabývá zpracováním výsledků dotazníkového šetření. Ráda bych se zde zmínila i o lidech, kteří byli tak laskaví a vyplnili mi dotazníky. Nejprve bych poděkovala svým kamarádům, kteří nejenže mi dotazníky vyplnili, ale neváhali kvůli mně „obtěžovat“ i své známé. Dále bych ráda zmínila rodinné centrum na Praze 3, kam jsem s dotazníky zamířila. Přítomné maminky byly velice milé a dotazníky mně s ochotou vyplnily. Také jsem zašla, po předchozí dohodě, do klubu důchodců v Praze 5. Tam mi ale štěstí nepřálo. V den, kdy jsem tam s dotazníky přišla, měli důchodci přednášku, která skončila o něco dříve. Proto jsem, bohužel, zastihla už jen tři dámy. Nevzdala jsem se. Navštívila jsem klub důchodců v Praze 3, kde si troufnu říci, že vynaložená energie byla neadekvátní výsledku. Po tom, co jsem se představila, řekla co studuji, na jaké téma píši bakalářskou práci a k čemu bude dotazník sloužit, se v sále strhl šum. Nejvíce mě odzbrojila jedna z přítomných, která se mě po tomto maratónu zeptala, z kteréže jsem politické strany. Poté si všichni přítomní vzali dotazníky a s chutí si je přečetli. Většinou ale pokývali hlavou, řekli, že to určitě má smysl, ale že jim už to nemyslí, jsou na to příliš staří,... Prostě se vymlouvali. Nakonec jsem tam strávila skoro dvě hodiny a dotazník mi vyplnilo pouze osm lidí, kterým bych touto cestou ještě jednou ráda poděkovala.

V dotazníkovém šetření jde o kvantitativní šetření, ve kterém jsem se snažila zjistit, kolik lidí zaujímá jaké stanovisko k dané problematice. Některé prvky v mém výzkumu nesou i známky kvalitativního šetření, kde mě zajímá, proč lidé zvolili určitou variantu odpovědi. V dotazníku jsem použila otázky otevřené, polootevřené i uzavřené (viz příloha č. 14).

Termín terénního šetření: 15. 1. – 31. 1. 2007

Počet respondentů: 75 (z toho 50 žen, 25 mužů)

Skladba vzorku: Obyvatelé Prahy ve věku od 18 let

- při zpracování některých odpovědí jsem respondenty rozčlenila do několika kategorií podle uvedených proměnných:

a) dle věku: 18 – 40 let

41 – 60 let

61 let a více

věková kategorie	žena		muž	
	%	počet	%	počet
18 - 40 let	56	28	36	9
41 - 60 let	34	17	44	11
60 a více let	10	5	20	5
celkem	100	50	100	25

- b) dle dosaženého vzdělání: střední odborné vzdělání
 středoškolské vzdělání
 vyšší odborné vzdělání
 vysokoškolské vzdělání

Hypotézy

- ❖ Domnívám se, že s rostoucím věkem respondentů mužů bude povědomí a tolerance k ženské emancipaci klesat. Ženy budou celkově tolerantnější než muži.
- ❖ Pro většinu respondentů bude jedno, zda v roli svého nadřízeného budou mít ženu nebo muže. Zároveň se ale domnívám, že u obou pohlaví bude jako druhá nejvíce frekventovaná možnost uváděna varianta a) starší muž.
- ❖ Nadpoloviční většina mužů nebude sympatizovat s možností zůstat na rodičovské dovolené. Nadpoloviční většina žen se nebude chtít mateřské (rodičovské) dovolené vzdát, i když předpokládám, že mladší generace žen bude k možnosti změny v „zavedeném systému“ více nakloněna.

12.1. Vyhodnocení dotazníkového šetření

Vyhodnocení dotazníkového šetření mi dalo opravdu hodně práce – nejvíce po technické stránce. Myslím si ale, že vynaložené úsilí se vyplatilo.

Tučně jsem vždy zvýraznila danou otázku. Pak následuje grafické nebo tabulkové zhodnocení a nakonec můj slovní komentář.

U většiny otázek vypočítávám procenta tím způsobem, že 100 % vždy tvoří jedna kategorie u příslušného pohlaví. Důvodem je nerovnoměrný počet respondentů v jednotlivých věkových kategoriích a posléze i ve vzdělání. Takto vypočítané procentuální podíly mi přinesou přesnější informace o názorech respondentů. Zejména je to důležité v otázkách číslo

4, 8, 10, 14 a otázkách pouze pro muže a ženy, protože ty jsou dle mého názoru klíčové pro ověření mnou stanovených hypotéz.

1. Přiřaďte čísla (od jedničky do trojky – jako ve škole) těmto monoteistickým náboženstvím dle toho, ve kterém z nich si myslíte, že má žena nejlepší postavení.

Respondenti na otázku č. 1 odpověděli takřka stoprocentně shodně. A to, co vidíte výše, je pomyslný stupeň vítězů. Téměř všichni dotazovaní si myslí, že ženy mají nejlepší postavení v křesťanském světě. Na druhém místě se umístil judaismus a třetí místo obsadil islám. Nemohu se ale nezeptat, zda tyto výsledky nejsou ovlivněny dlouhodobou tradicí křesťanství u nás. Dále také uvažuji, zda se islám na třetím místě neocitnul z důvodu medializace problému postavení žen v islámském světě. Možná, kdyby výzkum probíhal v jiné zemi, kde je většinovým náboženstvím právě islám, by se místa změnila.

2. V České republice existují organizace na ochranu práv žen. Myslíte si, že mají svá opodstatnění?

pohlaví	žena	muž
ano	88	72
ne	6	16
neví	6	12
celkem	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Nejvíce dotazovaných, a to 88 % žen a 72 % mužů, si myslí, že organizace na ochranu práv žen mají svá opodstatnění. Takto vysoká čísla mě potěšila. Přesto se ale našli u obou pohlaví tací, kteří se domnívají, že tyto organizace jsou zbytečné. Tento názor je ale výrazně v menšině. U mužů je i více zastoupena, dle mého názoru, „úniková“ možnost nevím, a to 12 %.

pohlaví	žena			muž		
věk	18 - 40	41 - 60	61 a více	18 - 40	41 - 60	61 a více
ano	86	94	80	67	82	60
ne	7	6	0	11	18	20
neví	7	0	20	22	0	20
celkem	100	100	100	100	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Co se týká názoru na opodstatnění organizací na ochranu práv žen, zaznamenala jsem nejvíce negativních odpovědí u mužů druhé a třetí věkové kategorie. Tento výsledek se myslím dal očekávat.

Já osobně se domnívám, že organizace na ochranu práv žen svůj smysl určitě mají, ale pouze tehdy, pokud svou činnost dělají tak, jak mají. Mám tím na mysli, že poskytnou pomoc, když ji žena bezprostředně potřebuje a ne až mají čas. Ale tady to možná není ani tak o organizacích samotných jako o lidech, kteří v nich pracují.

3. Pokud byste si mohl(a) vybrat být profesně činný(á) či ne, zvolil(a) byste:

pohlaví	žena	muž
pracovní aktivita	82	96
život v domácnosti	12	4
celkem	94	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny. Dopočet do 100 % u žen tvoří nezodpovězení otázky.

Dle výše uvedené tabulky je patrné, že pracovní aktivita jasně zvítězila nad možností života v domácnosti, a to jak u žen tak u mužů. Přesto se našli i respondenti, kteří by byli raději v domácnosti. Této možnosti dává přednost 4 % mužů a 12 % žen.

pohlaví	žena			muž		
věk	18 - 40	41 - 60	61 a více	18 - 40	41 - 60	61 a více
pracovní aktivita	82	73	100	100	91	100
život v domácnosti	7	27	0	0	9	0
celkem	89	100	100	100	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny. Dopočet do 100 % u žen tvoří nezodpovězení otázky.

Zajímavé je, že druhá věková kategorie žen viditelně a statisticky významně ukazuje vyšší preference života v domácnosti (více než jedna čtvrtina z této kategorie oproti cca jedné dvanáctině u kategorie první). Myslím si, že to může být částečně způsobeno tím, že v tomto věkovém období dochází u žen k určitým fyziologickým změnám a úbytku sil. V důsledku

toho mohou mít pocit, že přestávají stíhat zaměstnání a péči o domácnost, která leží ve většině případech na jejich bedrech. U nás ještě není zvykem najímat si pomocníky na práci v domácnosti. Většina rodin na to nemá ani finanční prostředky.

U respondentů starších 61 let není možnost „život v domácnosti“ zastoupena vůbec. Domnívám se, že příčina tkví v tom, že tito lidé (převážně v důchodu) si už vyzkoušeli být delší dobu doma. S tím může být u některých z nich spojen pocit neužitečnosti a zbytečnosti. Řada starších lidí tak tento problém řeší například částečným pracovním úvazkem, docházením do různých institucí pro seniory, navštěvováním univerzit třetího věku,...

4. Při vysoké nezaměstnanosti by měl mít přednost při získání zaměstnání:

pohlaví	žena	muž
muž	20	24
žena	6	0
je to jedno	74	76
celkem	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Co se týká názoru na přednost při získání zaměstnání při vysoké nezaměstnanosti, názory dle pohlaví respondentů se příliš neliší a je jen dobře, že u obou pohlaví jasně vítězí možnost c). Z toho je tedy patrné, že velká část dotázaných již neuznává tradiční roli muže jako živitele rodiny, na jehož výděleku jsou ostatní členové rodiny závislí.

Podle mě by měl dostat přednost ten z partnerů, který má vyšší příjem bez ohledu na pohlaví. Na druhou stranu je to většinou právě muž, kdo domů nosí vyšší plat. Možná i toto sehrálo roli při výběru odpovědí a proto byla jako druhá nejčastější možnost volena varianta a) muž.

pohlaví	žena			muž		
	věk	18 - 40	41 - 60	61 a více	18 - 40	41 - 60
muž	18	18	40	11	27	40
žena	11	0	0	0	0	0
je to jedno	71	82	60	89	73	60
celkem	100	100	100	100	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

To že generační rozdíly hrají v názorech respondentů velkou roli je z této tabulky více než patrné. Názor, že při vysoké nezaměstnanosti má dostat přednost při obsazení místa muž

nejvíce zastávají muži i ženy ze třetí věkové kategorie. S ubývajícím věkem pak tento názor klesá. Mohu se snad oprávněně domnívat, že s postupujícím časem se tato čísla ještě sníží.

Je dobré si také povšimnout, že 6 % žen, které by podle předchozí tabulky daly přednost ženě, pochází z věkové kategorie 18 – 40 let a mají střední nebo vyšší odborné vzdělání.

vzdělání	SOU	SŠ	VOŠ	VŠ	SOU	SŠ	VOŠ	VŠ
muž	33	25	0	0	80	8	-	12
žena	0	5	25	0	0	0	-	0
je to jedno	67	70	75	100	20	92	-	88
celkem	100	100	100	100	100	100	-	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

To, že u mužů se středním odborným vzděláním převládá názor, že přednost by měl mít muž, mě nepřekvapilo. I když musím přiznat, že takto velké procento (80 %) jsem přece jen neočekávala. Co mě ale docela překvapilo, je zjištění, že 25 % žen se středoškolským vzděláním se domnívá, že přednost by měl mít muž.

5. A) Domníváte se, že ženy a muži mají na trhu práce rovné příležitosti?

pohlaví	žena	muž
ženy jsou zvýhodněny a muži znevýhodněni	0	0
ženy jsou znevýhodněny a muži zvýhodněni	80	44
obě pohlaví jsou na tom stejně	12	52
nevím	8	4
celkem	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Nejvíce dotázaných žen (80 %) se domnívá, že ženy jsou na trhu práce znevýhodněny. Tuto možnost zvolilo i 44 % mužů. Myslím si, že ženy variantu b) ženy jsou znevýhodněny a muži zvýhodněni, volily především proto, že čerpaly z vlastních zkušeností.

Nejvíce dotázaných mužů (52 %) se domnívá, že obě pohlaví jsou na tom stejně. Tuto možnost volilo 12 % žen. Z toho vyplývá jasná odlišnost odpovědí dle pohlaví. Muži na tuto problematiku nahlízejí optimističtěji, protože se jich bezprostředně netýká. Přesto se mi 44 % mužů, kteří zvolili možnost b), zdá statisticky velmi významných a povzbudivých.

pohlaví	žena			muž		
	18 - 40	41 - 60	61 a více	18 - 40	41 - 60	61 a více
věk						
ženy jsou zvýhodněny a muži znevýhodněni	0	0	0	0	0	0
ženy jsou znevýhodněny a muži zvýhodněni	78	88	60	56	36	40
obě pohlaví jsou na tom stejně	19	6	0	33	64	60
nevím	3	6	40	11	0	0
celkem	100	100	100	100	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Z výsledku tabulky je patrné, že názor - obě pohlaví mají na pracovním trhu stejné postavení, zastávají nejvíce muži druhé (64 %) a třetí (60 %) věkové skupiny. Toto stanovisko nezastává žádná žena starší šedesáti let. Jako významné bych viděla to, že ženy v této kategorii často (40 %) volily odpověď d) neví. Domnívám se, že je to způsobeno tím, že již nepracují a nemají tak kontakt s dnešními podmínkami na pracovním trhu. Proto přistoupily k odpovědi zodpovědně a zvolily možnost d).

***B) Pokud jste u předcházející otázky zatrhlí variantu a) nebo b), ve které z nabízených oblastí spatřujete největší nerovnost? (Můžete zvolit více možností.)**

U žen z nabízených možností převládala varianta **a) finanční ohodnocení**, která byla zatržena celkem 37x. Druhou nejčastěji volenou možností bylo **b) možnost profesionálního postupu**, kterou zvolilo 33 respondentek. Možnost **c) snazší přístup k služebním pomůckám** (mobil, auto,...) a **d) častější příležitosti ke vzdělávacím kurzům, školením,...** zvolila vždy jedna dotazovaná. Ženy dále pod variantou **e) jiné**, uváděly těžší možnost získat pracovní místo, tradiční pohled na ženu, přístup k dalšímu vzdělání. S posledně zmíněným, což se objevilo jen jednou, osobně nesouhlasím. Domnívám se, že co se týká přístupu ke vzdělání, jsou na tom obě pohlaví stejně.

I muži nejvíce volili možnost **a) finanční ohodnocení** a to celkem 10x. Variantu **b) možnost profesionálního postupu**, zatrhlí 4 muži. Možnost **c) a d)** nezískala žádný hlas. Někteří muži dále pod variantou **e) jiné**, uvedli těžší možnost práci získat.

6. V roli Vašeho nadřízeného byste raději viděl(a):

pohlaví	žena	muž
starší muž	34	44
mladší muž	2	0
starší žena	14	4
mladší žena	0	0
je to jedno	50	52
celkem	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Dle tabulky je patrné, že největší frekvenci hlasů si získala možnost a) starší muž a e) je to jedno. Co se týká procentuelního vyjádření stojí si tyto varianty celkem srovnatelně jak u mužů, tak u žen. Horší je to ale u možnosti c) starší žena. Tuto variantu zvolilo pouze 14 % žen a 4 % mužů. Což je oproti variantě starší muž docela velký skok – hlavně u mužů. Obecně lze říci, že muži se necítí „volně“ mají-li šéfovou ženu, ale ani ženy samotné nemají rády, když jim šéfuje žena.

Nikdo z respondentů by pak za svého nadřízeného nechtěl mít mladší ženu a jen 2 % žen by si přála jako svého nadřízeného mladšího muže. Domnívám se, že je to způsobeno především vnitřním pocitem (možná egem či hrdostí) respondentů. Částečně to možná spočívá i ve vytříbenosti chování starších (někdy zkušenějších) vedoucích.

7. Máte, nebo měl(a) jste v minulosti nadřízenou ženu?

pohlaví	žena	muž
ano	76	44
ne	22	56
celkem	98	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny. Dopočet do 100 % u žen tvoří nezodpovězení otázky.

Co se týká respondentů žen, mají s nadřízenými ženského pohlaví větší zkušenosti než muži, a to o 32 %. Dle mého názoru na to má vliv segregace pracovního trhu na typicky ženská a mužská povolání, kde je i větší frekvence nadřízených stejného pohlaví.

U této otázky se přímo nabízí srovnání s předešlou otázkou č. 6. Je tu nasnadě se ptát proč, když 22 % žen a 56 % mužů ženu jako nadřízenou nikdy neměli, ji ani nechtějí. (Připomínám, že ženě by jako nadřízené dalo přednost pouze 14 % žen a 4 % mužů.)

8. Vadilo by Vám, kdyby partner měl vyšší příjem než Vy?

pohlaví	žena	muž
ano	6	32
ne	92	56
neví	2	12
celkem	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Podle výsledku tabulky je vidět, že ženy jsou, co se týká partnerova vyššího příjmu, o mnoho tolerantnější, než muži. Skoro sto procent žen uvedlo, že by jim vyšší příjem partnera nevadil. Muži tuto možnost sice zvolili nadpoloviční většinou, ale rozdíl mezi výslednými procenty je u této možnosti 36 %. Což je číslo docela vysoké.

Myslím si, že ženy jsou více tolerantnější proto, že tím kdo do domácího rozpočtu přispívá větší částkou je většinou právě muž a ženy jsou proto na tuto situaci zvyklé. Naopak muži, kterým by vyšší příjem partnerky vadil, mohou mít podle mě strach, že budou degradováni ze zažité mužské role „chlebováře“.

pohlaví	žena			muž		
	18 - 40	41 - 60	61 a více	18 - 40	41 - 60	61 a více
věk						
ano	7	0	20	11	36	60
ne	93	94	80	56	64	40
neví	0	6	0	33	0	0
celkem	100	100	100	100	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Jak je z tabulky patrné, ženy jsou k vyššímu příjmu partnera ve všech věkových skupinách výrazněji tolerantnější, než muži.

Zajímavý je vývoj u mužů, kde jsou nejvíce vstřícní muži druhé věkové kategorie. Procentuálně pak vyšli nejhůře muži starší šedesáti let (neakceptovali by partnerčin vyšší příjem v 60 %). Domnívám se, že je to způsobeno právě tím, že starší generace mužů je více spjata s tradiční představou muže „živitele“. Proto mě překvapila skupina žen starších 61 let, kterým by vyšší partnerův příjem vadil ve 20 %. Přepokládala jsem, že ženy z této věkové kategorie budou takřka stoprocentně volit odpověď b).

pohlaví	žena				muž			
vzdělání	SOU	SŠ	VOŠ	VŠ	SOU	SŠ	VOŠ	VŠ
ano	33	5	0	0	80	25	-	12,5
ne	67	95	100	83	20	58	-	75
neví	0	0	0	17	0	17	-	12,5
celkem	100	100	100	100	100	100	-	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Stejná otázka, jiný pohled na věc. Výše uvedená tabulka nám ukazuje, jak se na možnost vyššího příjmu svého partnera dívají respondenti dle dosaženého vzdělání. Ženy jsou, jak jsem již uvedla, více tolerantní, příliš nezáleží na dosaženém vzdělání. Nejméně tolerantní jsou ženy ze středních odborných učilišť (vyšší partnerův příjem by vadil 33 % žen z této skupiny). U mužů už se názory na akceptaci vyššího příjmu partnerky procentuelně více rozcházejí, ale i zde jsou nejméně tolerantní muži ze středním odborným vzděláním. S rostoucím vzděláním se pak tolerance zvyšuje.

9. A) Domníváte se, že dítě by při rozvodu mělo být svěřeno do péče:

pohlaví	žena	muž
otce	0	0
matky	26	16
je to jedno	74	84
celkem	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

U této otázky mě zajímaly názory respondentů na to, komu při rozvodu svěřit dítě do péče. Jsem velmi mile překvapena, že 84 % mužů a 74 % žen zvolilo možnost c) je to jedno. Nikdo z respondentů nezvolil variantu a) otce. Možnost, že by dítě mělo být svěřeno matce, byla druhou nejčastěji volenou odpovědí. Nevím, zda mám právo se na základě tohoto domnívat, že i někteří z respondentů, kteří zvolili možnost c) je to jedno, se spíše přiklání k svěřeni péče o dítě do „rukou“ matky, ale nechtěli to uvést přímo.

Statistiky uvádí, že 90,1 % dětí bylo v roce 2004 svěřeno po rozvodu do péče matky, 7,1 % do péče otce a 2,4 % do střídavé péče.⁴⁶

⁴⁶ Kolektiv autorů: Ženy a muži v datech. Praha, MPSV a ČSÚ 2005, s. 20.

B) Prosím odůvodněte svůj názor.

Dotázaní, kteří uvedli, že dítě by mělo být svěřeno matce, nejčastěji uváděli jako důvod větší citové pouto k dítěti, schopnost lépe se o něj postarat, větší porozumění.

Respondenti, kteří uváděli možnost c) je to jedno, jako důvod nejvíce uváděli, že dítě by mělo být svěřeno tomu, kdo se o něj dovede lépe postarat, kdo mu poskytne dobré zázemí, lásku, výchovu, péči. Nezáleží dle nich na pohlaví rodiče, ale na vztahu dotyčného k dítěti a individuálních osobnostních schopnostech. Tento názor zastávám i já.

10. Jste zastáncem(kyní) dělby práce v domácnosti na ryze „mužskou a ženskou“?

pohlaví	žena	muž
ano	14	24
ne	86	76
celkem	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Jak je z tabulky patrné, ženy více než muži neuznávají dělbu práce v domácnosti na mužskou a ženskou. Tabulka, která se nachází níže nám napoví, jak se liší názory na dělbu práce v domácnosti podle věku respondentů.

pohlaví	žena			muž		
	18 - 40	41 - 60	61 a více	18 - 40	41 - 60	61 a více
věk						
ano	7	6	80	0	27	60
ne	93	94	20	100	73	40
celkem	100	100	100	100	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Odpovědi na tuto otázku ukazují, že tradiční pohled na práci mužů a žen již postupně upadá. Zatímco u respondentů nad 61 let je dělba práce na mužskou a ženskou zastoupena u mužů 60 % a u žen 80 %, u dotázaných ve věku 41 až 60 let se tato varianta vyskytuje u mužů 27 % a u žen jen 6 %. U nejmladší věkové kategorie žen tuto možnost volí 7 % respondentek a u mužů se tato varianta nevyskytuje vůbec. Klesající trend, zvláště u mužů, je tedy velmi příznivý.

pohlaví	žena				muž			
vzdělání	SOU	SŠ	VOŠ	VŠ	SOU	SŠ	VOŠ	VŠ
ano	67	14	0	0	60	8	-	25
ne	33	86	100	100	40	92	-	75
celkem	100	100	100	100	100	100	-	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Zkusme stejnou otázku rozpracovat i dle vzdělání. Zde se opět ukazuje, že čím nižší vzdělání, tím stereotypnější názory a to jak u žen tak u mužů. (25 % mužů vysokoškolsky vzdělaných, kteří jsou zastánci klasické dělby domácích prací na mužské a ženské, tvoří muži starší 61 let. Domnívám se, že při této odpovědi u nich sehrál roli při výběru odpovědi právě věk.)

11. Které domácí práce děláte nejčastěji?

žena	muž
vaření	vysávání
praní	vaření
úklid	opravy - údržba
žehlení	mytí nádobí

Z výsledku tabulky je zřejmé, že kromě vaření se u respondentů ženského a mužského pohlaví nic neshoduje. Ženy dělají nejčastěji ryze ženské práce a muži kromě vaření spíše ty mužské. Co se týká vysávání a mytí nádobí, tyto dvě činnosti bych já osobně hodnotila jako neutrální.

12. Pokud existuje domácí práce, kterou byste v žádném případě nedělal(a), uveďte ji.

72 % žen tvrdí, že taková práce neexistuje. Po dvou procentech by pak ženy netapetovaly, nemyly okna a nečistily komín. 8 % žen by nikdy nečistilo záchod.

64 % mužů tvrdí, že taková práce neexistuje. 12 % mužů by nikdy nežehlilo, 8 % mužů by nevařilo, 8 % nepralo, 4 % mužů by nikdy nezašivala a 4 % by raději nikdy nic neopravovala.

Teď si dovolím „sáhnout“ dotazovaným tak trochu do svědomí. Když v otázce číslo 10 76 % mužů a 86 % žen uvedlo, že nejsou zastánci ryze „mužské či ženské“ domácí práce, proč tedy někteří muži uvádí, že by nikdy nežehlili, neprali, nezašivali, ... a proč by ženy nemohly tapetovat?

13. Co si představíte pod pojmem feminismus?

Hned úvodem musím říci, že názory na feminismus se hodně lišily. Některé byly velmi odmítavé, jiné konstatující a další povzbudivé. Přesto však nejvíce byly zastoupeny názory kritické a to jak od mužů tak od žen. Pro ilustraci bych zde pár příkladů z každé pomyslné skupiny odcitovala.

- ❖ Totálně samostatnou a schopnou ženu, která až svým zaměřením zavrhuje muže, ale ve své podstatě chce být skoro mužem. (Žena)
- ❖ Hrdost na ženské pohlaví, pohrdání nepsanými zákony přírody o mužství a ženství. (Muž)
- ❖ Přesvědčení, že žena je lepší než muž a že ho ani k životu nepotřebuje. (Žena)
- ❖ Boj za práva žen, občas vyhrocený. (Muž)
- ❖ Snaha o to, aby muži a ženy měli stejná práva, stejný přístup k příležitostem. (Žena)
- ❖ Zdravou potřebu žen vyrovnat se mužům a odstranit možnou nerovnoprávnost v některých společnostech. V poslední době však velmi zprofanovanou a přehnanou touhu po změně biologických faktorů. (Muž)
- ❖ Ženská ideologie, prosazující neustále hlavně ženská práva a postavení ženy za každých okolností. Podle mého názoru ženy řídicí se feminismem už občas potírají svou ženskost. (Žena)
- ❖ Aroganci. (Muž)
- ❖ Feministický ženy, které bojují za práva žen, aby směly to samé co muži a měly stejné možnosti jako muži. (Žena)
- ❖ Zakomplexovaný ženský, které se nechtějí spokojit s tím čím jsou a které se nakonec chlapům znechutějí jejich blbejma názorama. (Muž)
- ❖ Ženské hnutí bojující za práva žen a jejich postavení ve společnosti. (Žena)
- ❖ Problematiku postavení žen ve společnosti, nebo obecněji boj za lidská práva. (Muž)
- ❖ Zrovnoprávnění žen. (Žena)
- ❖ Snaha o vyrovnání práv žen. (Muž)
- ❖ Někdy až poněkud přehnané prosazování a zdůrazňování práv žen. (Žena)
- ❖ Praštěné ženy, které plácají blbosti. (Žena)
- ❖ V dnešní době už naprosto zbytečné hnutí žen, bojujících za vlastní práva (rovnoprávnost), a někdy až neúnosné a trapné „zbrojení“ proti mužům. (Muž)

- ❖ Prosazování žen. (Žena)
- ❖ Nadvládu žen. (Muž)
- ❖ Žena chce mít stejná práva jako muž. Nechce být utlačována, nechce být méněcenná. (Žena)
- ❖ Skupinu žen, které mají určité názory a myšlení. (Žena)
- ❖ Blbost. (Žena)

Jak sami vidíte, co člověk, to jiný názor. Osobně jsem předpokládala, že negativní postoj k feminismu převáží. Přesto jsem se nad některými odpověďmi musela pozastavit a nad některými dokonce pousmát. Myslím si, že feminismus u nás je vnímán negativně hlavně proto, že většina lidí si pod tímto pojmem představí „bojovného“ ducha feministek první vlny feminismu nebo feminismus přivedený občas do krajností ve státech, kde se nepřetržitě vyvíjel a kde vyrůstal z jiných podmínek než u nás.

14. A) Znáte některou organizaci u nás nebo ve světě, která se zabývá ženskou problematikou, feminismem či různorodou pomocí ženám?

pohlaví	žena	muž
ano	34	36
ne	66	64
celkem	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

U této otázky jsem dlouho přemýšlela, zda 34 % žen a 36% mužů, kteří uvedli, že znají nějakou organizaci, která se zabývá ženskou problematikou, feminismem či různorodou pomocí ženám je dost. Vždyť to není ani polovina z celkového počtu respondentů. Na druhou stranu jsem si položila otázku, jak by na tento dotaz odpověděli lidé tak před deseti patnácti lety. Vzhledem k tomu, že tehdy neexistovalo tolik organizací jako dnes, bylo by toto číslo podle mého názoru určitě nižší. A v tom spatřuji hlavní pozitiva. V současné době existuje řada organizací a institucí, na které se mohou nejen ženy obrátit o pomoc při řešení různorodých problémů. A to je nejdůležitější, dostupná pomoc. Velkou roli pak také hrají dostupné informace, které jsou podle mého názoru v dnešním „věku“ internetu zajištěny.

Následující tabulka nám ještě ukáže, jak jsou na tom se znalostí „ženských“ organizací respondenti dle věku.

pohlaví	žena			muž		
věk	18 - 40	41 - 60	61 a více	18 - 40	41 - 60	61 a více
ano	43	24	20	33	36	40
ne	57	76	80	67	64	60
celkem	100	100	100	100	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

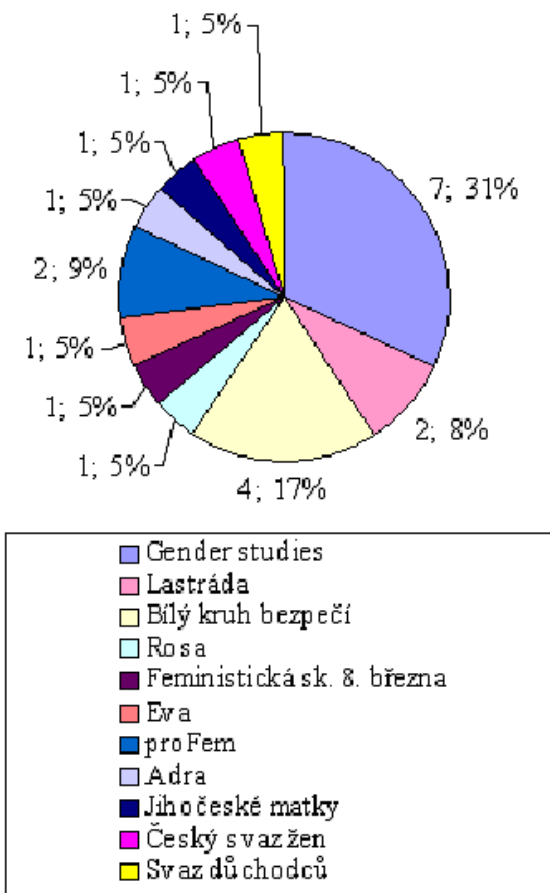
U žen jsou nejvíce informovány respondenty do 40 let, a se zvyšujícím se věkem jejich povědomí o organizacích, které se zabývají ženskou otázkou klesá. Naopak u mužů jsou nejvíce informováni respondenti třetí věkové kategorie. Procentuální rozdíl je ale mezi muži ve všech kategoriích poměrně malý. Přesto mě muži ze 3. věkové skupiny svým přehledem mile překvapili.

B) Pokud jste zatrhl(a) ano, uveďte prosím její název.

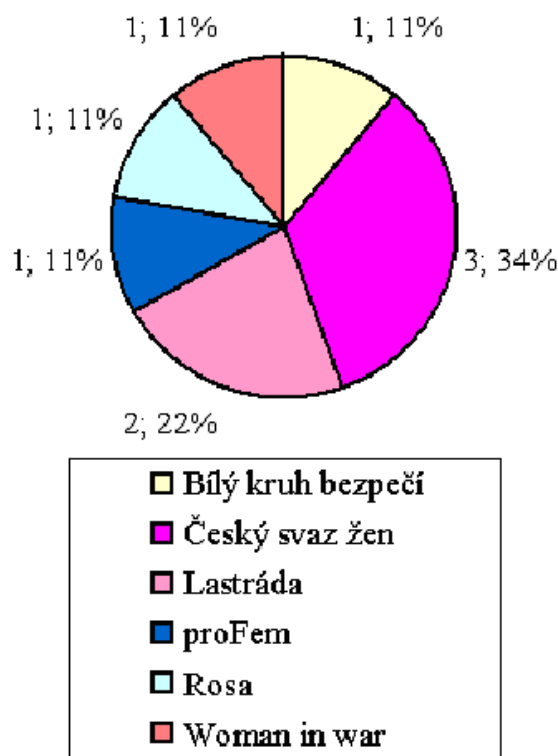
Z grafů na následující stránce je patrné, že co do rozmanitosti znalostí organizací pomáhajících ženám, jsou na tom ženy lépe – uvedly jich 11. Nejvíce je ve výčtu zastoupeno Gender Studies, na druhém místě pak Bílý kruh bezpečí. Domnívám se, že relativně velký náskok GS je způsoben tím, že má poměrně široký záběr činností, kterými se zabývá, a které jsou pro širokou veřejnost zajímavé. Pracovnice GS jsou také médii často žádány, aby poskytly své odborné stanovisko k daným problematikám. Překvapilo mě však, že ačkoli je GS uvedeno ve výčtu 6x, ProFem jen jednou. Zaráží mě to proto, že sídlí na stejné adrese. Vysvětlení, které mě napadá je, že ženy GS osobně nenavštívily, jen o něm slyšely. Stejně tak je ale možné, že si pouze nevšimly.

U mužů je nejvíce známou organizací Český svaz žen a ve výčtu uvedli celkem 6 organizací. Může to být způsobeno tím, že ženy čtou různé „ženské časopisy“, kde se mohou o těchto organizacích více dočíst, např. v poradenských článcích nebo v rubrikách „napsáno životem“,... Muži tyto časopisy obvykle nečtou a mají tak méně příležitostí se o příslušných organizacích dozvědět něco bližšího. V běžném tisku je jim podle mého názoru věnována jen malá pozornost.

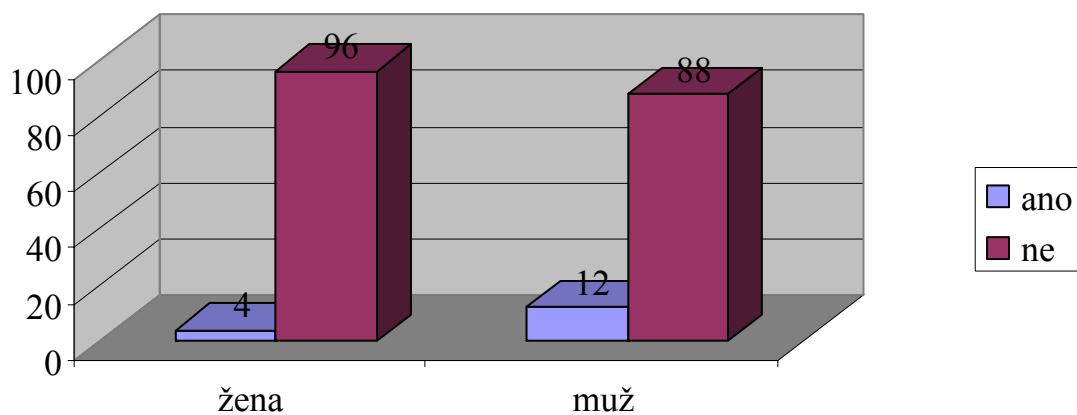
Organizace uvedené ženami

Organizace uvedené muži

15. Považujete se za feministu(ku)?

Ze sloupcového grafu je patrné, že pouze 4 % žen a 12 % mužů je natolik odvážných, že se nebojí identifikovat se jako feministky či feministi. U mužů si však nejsem jista, zda to nebylo bráno jako recese. Někteří muži mi k otázce připsali, že se diví, že něco takového jako feministka vůbec existuje.

Otázka pouze pro muže**Byl byste ochoten zůstat s dítětem na rodičovské dovolené?**

pohlaví	muž
ano	48
ne	32
neví	20
celkem	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Celkem by bylo ochotno na rodičovské dovolené s určitostí zůstat 48 % dotázaných. Také procenta u odpovědi c) neví, nejsou vzhledem k předcházejícím nízká. Činí 20 %, což může být nadějně zejména u věkové kategorie mužů do 40 let, kteří třeba vlastní děti ještě nemají a neví, jak by se v dané situaci zachovali.

pohlaví	muž		
věk	18 - 40	41 - 60	61 a více
ano	45	73	0
ne	22	18	80
neví	33	9	20
celkem	100	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Zde se ukazuje, že názory mužů na možnost zůstat s dítětem doma místo matky jsou liberálnější u mužů do 60 let. Zatímco muži starší 61 let by nebyli ochotni zůstat na rodičovské dovolené v osmdesáti procentech, u obou nižších věkových kategorií toto zamítavé stanovisko volí už pouze 18 % a 22 % dotázaných.

Velmi mě překvapila skupina mužů ze 2. věkové kategorie, kde 73 % mužů tvrdí, že by s dítětem na rodičovské dovolené zůstali. Přemýšlela jsem, proč zrovna muži v tomto věku jsou nejvíce ochotni vyměnit si s partnerkou pečovatelskou roli. Myslím si, že určitou úlohu zde může sehrát vyzrálost mužů, kteří si v době, kdy měli své děti malé, jejich dětství příliš neužili a nyní by si to chtěli vynahradit a dohnat na eventuelním nejmladším potomkovi.

pohlaví	muž			
vzdělání	SOU	SŠ	VOŠ	VŠ
ano	40	58	-	37,5
ne	60	25	-	25
neví	0	17	-	37,5
celkem	100	100	-	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Co se týká názorů mužů na možnost zůstat na rodičovské dovolené, své kategorické **ne** vyjádřilo 60 % mužů se středním odborným vzděláním, 25 % středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných mužů.

Otázka pouze pro ženy

Vžijte se do situace: jste finančně zajištěná, máte dítě, o které by se mohl postarat partner či někdo z rodiny. Chtěla byste místo mateřské dovolené pracovat?

pohlaví	žena
ano	18
ne	62
neví	20
celkem	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Celkem by bylo ochotno místo mateřské dovolené pracovat 18 % žen. 62 % žen by se mateřské dovolené nevzdalo. A 20 % respondentek volilo odpověď d) neví.

pohlaví	žena		
věk	18 - 40	41 - 60	61 a více
ano	29	0	20
ne	46	82	80
neví	25	18	0
celkem	100	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Nejvíce by možnost pracovat místo mateřské dovolené uvítala věková skupina respondentek do 40 let. Domnívám se, že je to způsobeno hlavně větší ambiciózností a moderním nahlížením na postavení partnerů ve společné domácnosti.

Některé respondentky, které zahrly možnost b) ne, mi k ní připisovaly, že by sice pracovat chtěly, ale spíš formou práce řízené z domova nebo pouze na zkrácený úvazek.

Možnost c) neví, nejvíce volily ženy ve věkové skupině do 40 let. (Věk těchto 25 % žen se pak pohyboval cca do 25 let. Myslím si, že variantu c) volily hlavně proto, že samy děti ještě nemají a nemohou tak situaci objektivně zhodnotit a posoudit, jak by se v dané situaci rozhodly.)

pohlaví	žena			
vzdělání	SOU	SŠ	VOŠ	VŠ
ano	33	14	25	33
ne	67	64	50	50
neví	0	22	25	17
celkem	100	100	100	100

Údaje jsou vyjádřeny v procentech a zaokrouhleny.

Možnost pracovat místo mateřské dovolené se nejvíce prosazuje u vysokoškolsky vzdělaných žen a žen se středním odborným vzděláním. Domnívám se, že u vysokoškolsky vzdělaných žen zde hraje roli budování kariéry, snaha zhodnotit dosažené znalosti,... U žen ze středním odborným vzděláním tvoří 33 % pro odpověď ano pouze 1 žena. Proto se domnívám, že vypovídací hodnota u této kategorie není příliš vysoká.

12.2. Ověření hypotéz

Tuto poslední stránku praktické části bych ráda věnovala ověření mnou stanovených hypotéz, které zněly:

- ❖ **Domnívám se, že s rostoucím věkem respondentů mužů bude povědomí a tolerance k ženské emancipaci klesat. Ženy budou celkově tolerantnější než muži.**

Tato hypotéza se, jak vyplynulo z vyhodnocení dotazníkového šetření, potvrdila. Dokazují to otázky č. 4, 8, 10, 14.

Otázka č. 4

Na otázku kdo by měl mít při vysoké nezaměstnanosti přednost v získání zaměstnání uvedlo 24 % mužů a jen 20 % žen možnost a) muž. Muži v první věkové kategorii by dali přednost muži v 11 %, muži z druhé věkové skupiny ve 27 % a muži starší 61 let tuto variantu volili ve 40 %.

Otázka č. 8

Na otázku zda by respondentovi vadil vyšší partnerův příjem odpovědělo celkem 32 % mužů a jen 6 % žen, že by jim vyšší příjem partnera vadil. Mužům do 40 let by vyšší partnerův příjem vadil v 11 %, mužům druhé věkové skupiny v 36 % a muži starší 61 let zaujali toto stanovisko v 60 %.

Otázka č. 10

Na otázku zda jsou respondenti zastánci dělby práce v domácnosti na ryze mužskou a ženskou odpovědělo 24 % mužů a jen 14 % žen ano. Nejtolerantnější byla skupina mužů do 40 let. Možnost dělby práce na ryze mužskou a ženskou 100 % odmítla. Muži druhé věkové kategorie se pro dělbu domácích prací vyslovili ve 27 % a muži starší 61 let tuto variantu zvolili v 60 %.

Otázka č. 14

Muži uvedli pouze 6 různých organizací, které se zabývají pomocí ženám, zatímco ženy jich zapsaly celkem 11.

- ❖ **Prosté většině respondentů bude jedno, zda v roli svého nadřízeného budou mít ženu nebo muže. Zároveň se ale domnívám, že u obou pohlaví bude jako druhá nejvíce frekventovaná možnost uváděna varianta a) starší muž.**

Z výsledků dotazníkového šetření (otázka č. 6) je patrné, že se **tato hypotéza potvrdila**. 50 % žen a 52 % mužů je jedno, zda budou pracovat pod vedoucím mužem nebo ženou. Na druhém místě se v četnosti odpovědí umístila varianta a) starší muž. Tomu by jako svému nadřízenému dalo přednost 34 % žen a 44 % mužů.

- ❖ **Nadpoloviční většina mužů nebude sympatizovat s možností zůstat na rodičovské dovolené. Nadpoloviční většina žen se nebude chtít mateřské (rodičovské) dovolené vzdát, i když předpokládám, že mladší generace žen bude k možnosti změny v „zavedeném systému“ více nakloněna.**

Podle výsledků dotazníkového šetření (otázka pouze pro muže) je **první část hypotézy neplatná**. Muži by byli ochotni zůstat na rodičovské dovolené v poměru 48 % : 32 % ve prospěch odpovědi ano.

Z výsledků dále vyplynulo (otázka pouze pro ženy), že **druhá část hypotézy, týkající se žen, je pravdivá**. 62 % žen, což je nadpoloviční většina, možnost pracovat místo mateřské dovolené odmítlo, ale ve věkové skupině 18 až 40 let bylo pro možnost pracovní aktivity místo mateřské dovolené 29 % žen oproti druhé věkové kategorii, kde tuto možnost nezvolila žádná z žen.

ZÁVĚR

Co říci závěrem. Snad bych se zde pokusila nastínit pár svých myšlenek a názorů k danému tématu. Nejdříve bych však chtěla napsat několik slov o tom, jak se mi práce vlastně psala. Jsem přesvědčena, že jsem si téma vybrala správně. Práci jsem psala s chutí a sama jsem se dozvěděla mnoho zajímavých informací, ke kterým bych se za normálních okolností asi nedostala. Myslím si, že mnou stanovený cíl práce, tj. zmapování vývoje a proměn postavení žen ve společnosti, se mi podařilo naplnit. Díky praktické části jsem získala mnoho cenných zážitků a zkušeností. I když zpracování dotazníkového šetření zabralo mnoho času, přineslo mi potřebné odpovědi, které byly někdy překvapivé. Například musím přiznat, že jsem vůbec neočekávala, že 48 % mužů by bylo ochotno zůstat s dítětem na rodičovské dovolené. Co se týká otázek, které se zabývaly feminismem, musím říci, že jejich vyhodnocení jen potvrdilo, že feminismus stále většina lidí vnímá jako něco nepatřičného.

Po zpracování obou částí bakalářské práce jsem trochu rozpolcena ve svých pocitech. Sama za sebe mohu říci, že jsem zastánkyní toho, že se nemá nic přehánět. Víím, že feministicky smýšlející lidé u nás nejsou zdaleka na úrovni stejně smýšlejících lidí např. v Americe, kde šlo v newyorském metru najít nápis: „Žena potřebuje muže asi stejně, jako ryba potřebuje jízdní kolo.“ Přesto mě některé věci u nás docela zarážejí. Jako příklad bych uvedla boj o rovnoprávnost pro rovnoprávnost, který se před pár lety strhl okolo nově přijatého branného zákona (platného od 1. ledna 2005). Podle něj by měly vlast chránit i ženy a to v případě, že bude nutno vyhlásit mobilizaci. Podle ministerstva obrany to má odstranit diskriminaci, což je do jisté míry diskutabilní. Některé ženy zákon vítaly, jiné zatracovaly. Pamatuji se, že mě tehdy zarazil názor paní Ulmannové, tehdy předsedkyně nově vznikající ryze ženské strany Rovnost šancí, pro kterou byl tento zákon šokující. Domnívám se, že když někdo chce rovnost mezi mužem a ženou, musí ji přijmout ve všech případech a ne jen tehdy, když je to výhodné.

Každý by dle mého názoru měl zůstat hlavně za všech okolností sám sebou. U žen to možná platí dvojnásobně. Chce-li žena vzpírat činky? Proč ne. Má zájem fírat v dolech? Budiž jí to umožněno. Baví ji vařit? Nechť se tomu věnuje. Vidí-li muž smysl života ve výchově dětí? Proč mu bránit v tom, aby se o ně například po rozvodu staral. Nikomu, ať už muži či ženě, by nemělo být upíráno právo věnovat se tomu, co ho baví a naplňuje, ať už je to jakkoli odlišné od navyklého „normálu“. Podle mne je toto podstata rovnoprávnosti. Každý z nás ví, že nejen ženy jsou za určitých situací znevýhodněny. Například ve svěření dítěte do

péče při rozvodu, jsou tou znevýhodněnou skupinou právě muži. Jen málokterý soudce svěří dítě do péče otci. Asi bych nelobovala za příliš velkou změnu v tomto „zavedeném“ systému, ale to asi proto, že jsem právě žena. Rozhodně bych taky netvrdila, že každý otec je dobrým otcem. Ale to se nedá říci ani o matkách. Myslím si ale, že by opravdoví tátové měli dostat také svou šanci a to nejen jeden víkend v měsíci. Muži jsou znevýhodněni třeba také ve školství. Mám na mysli převážně nižší stupně základních škol a mateřské školky. Pravděpodobně by se sem většina z nich ani nehnula, ale kdyby zde muž pracovat chtěl, už na něj bude okolím pohlíženo jako na „divného“, protože to vybočuje z naší zažitě představy. Domnívám se, že ředitelka takového zařízení by dala určitě přednost před mužským uchazečem ženě. Takže jak je to vlastně s tou rovnoprávností?

S tím, co jsem zde nastínila, můžete či nemusíte souhlasit. Při zpracovávání dotazníkového šetření jsem se přesvědčila, že co člověk to jiný názor. Proto jsem zde chtěla jen zmínit své postřehy, o kterých samozřejmě netvrdím, že mají všeobecnou platnost. Jen si myslím, že stojí za to se nad nimi zamyslet, stejně tak jako nad celou touto prací, kterou jsem se snažila nastínit alespoň základní mezníky ženské emancipace a kroky za rovnoprávností. Doufejme, že ode dneška všichni vykročí pravou nohou!

SEZNAM LITERATURY

Prameny

- ❖ Čermáková, M. (1999): Gender a pracovní trh. In: Společnost žen a mužů z aspektu gender. Sborník studií. Praha, Open Society Fund.
- ❖ Havelková, H. (2004): První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: Abc feminismu. Brno, NESEHNUTÍ.
- ❖ Hendrychová, S. (1999): Z historie feminismu v českých zemích. In: Společnost žen a mužů z aspektu gender. Sborník studií. Praha, Open Society Fund.
- ❖ Kofroňová, K. (1999): Postavení ženy v judaismu. In: Nové čtení světa I., feminismus devadesátých let českýma očima. Praha, vydala Marie Chřibová.
- ❖ Kolektiv autorů (1999): Fakta a čísla OSN, Základní údaje o Organizaci spojených národů. Praha, Informační centrum OSN.
- ❖ Kung, H. (1998): K otázce žen v islámu. In: Křesťanství a islám. Praha, Vyšehrad.
- ❖ Lipovetsky, G. (2000): Třetí žena, Neměnnost a proměny ženství. Praha, PROSTOR
- ❖ Machovcová, K. (2004): Rovné příležitosti mužů a žen v zaměstnání. In: Abc feminismu. Brno, NESEHNUTÍ.
- ❖ Marksová-Tominová, M. (2004): Ženy v mocenských a rozhodovacích pozicích. In: Stínová zpráva v oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů. Praha, Gender Studies.
- ❖ Maříková, H. (2004): Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství. In: Abc feminismu. Brno, NESEHNUTÍ.
- ❖ Pavlík, P.; Simerská, L. (2004): Zajištění rovného zacházení se ženami a muži v přístupu k ekonomické aktivitě. In: Stínová zpráva v oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů. Praha, Gender Studies.
- ❖ Rymeš, M., (1996): Pracovní kariéra. In: Základy psychologie práce a organizace. Praha, Karolinum.
- ❖ Sokačová, L. (2004): Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: Abc feminismu. Brno, NESEHNUTÍ.

- ❖ Sokolová, V. (2004): Současné trendy feministického myšlení. In: *Abc feminizmu*. Brno, NESEHNUTÍ.
- ❖ Šmídová, I. (2004): Muži na rodičovské dovolené. In: *Abc feminizmu*. Brno, NESEHNUTÍ.

Sekundární literatura:

- ❖ Bobíková, L. (2006): Těžké začátky českého feminizmu. *Magazín Práva*, s. 28 – 30.
- ❖ Foltysová, M.; Pavlík, M.; Simerská, L. (2004): Informativní metodika rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů. Praha, MPSV.
- ❖ Hedman, B.; Asklof, C.; Strandberg, H.; Wenander, E. K. (2003): Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů. Praha, MPSV.
- ❖ Kleknerová, Z. (2005): Češky jsou vzdělanější, berou však míň. *Hospodářské noviny*, 17. 2. 2005.
- ❖ Kolektiv autorů (2003): *Ženy a muži v datech*. Praha, MPSV a ČSÚ.
- ❖ Kolektiv autorů (2005): *Ženy a muži v datech*. Praha, MPSV a ČSÚ.
- ❖ Langeová, K. E. (listopad 2004): Hlas pro demokracii. *National Geographic*, s. 9 – 11.
- ❖ Mitchellová, M.(1991): *Jih proti severu*. I. část, Praha, Naše vojsko.

Elektronické dokumenty

- ❖ Nedvědová, A. (2004): Volební právo pro ženy se muselo vybojovat. (<http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=183881>, vytištěno 5. 4. 2006).

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1	Spodobnění žen v umění
Příloha č. 2	Výňatky z ženských deníků
Příloha č. 3	Příloha k časopisu Ženské listy
Příloha č. 4	Článek E. Krásnohorské vztahující se k dívčímu studiu
Příloha č. 5.....	Dobová karikatura na první ženu poslankyni a podoba knihovny a čítárny Amerického klubu dam
Příloha č. 6.....	První Češky v bílém plášti
Příloha č. 7.....	Když esemesky nepály a flirt nepřipadal v úvahu
Příloha č. 8.....	Rozhovor s čečenskými ženami
Příloha č. 9.....	Citace z některých platných právních pramenů zaručujících rovnost žen a mužů nebo ochranu žen
Příloha č. 10.....	Diskriminace formou inzerce nabízející zaměstnání
Příloha č. 11.....	Ženy a muži v EU, Kolik Evropanů pracuje na částečný úvazek?
Příloha č. 12.....	Program konference Rovné příležitosti pro ženy a muže a neziskové organizace
Příloha č. 13.....	Článek A. Králíkové: Pravidlo krajských voleb: žena jako výjimka
Příloha č. 14.....	Dotazník
Příloha č. 15.....	Článek o kampani Exit Promo
Příloha č. 16.....	Propagační materiál Gender Studies

SUMMARY

Postavení žen ve společnosti

Station of women in society

Martina Tarantová

I am convinced I chose my bachelor's work's theme well. I think I completely accomplished my bachelor's work's aim. Owing to the practical part of my bachelor's work I obtained a lot of valuable experience.

PŘÍLOHA Č. 2

VÝŇATKY Z ŽENSKÝCH DENÍKŮ

Deník patří, podobně jako korespondence, memoáry či památníky mezi prameny osobní povahy. Evropská historiografie je nově interpretuje a považuje za unikátní pramen k dějinám každodennosti a dějinám mentalit už více než dvě desetiletí. Proto se dostaly do zorného pole historiků také v Čechách.

Deníkem je každý text psaný vlastní rukou, primárně pro vlastní potěšení, pro vlastní potřebu. Skládá se z jednotlivých fragmentů chronologicky určitelných, v záhlaví datovaných nebo alespoň nadepsaných názvem příslušného dne v týdnu. Obsahují nejen sdělení o událostech širšího společenského dosahu, ale – a hlavně – informace o soukromé každodennosti pisatele.

Ukázky z některých deníků si můžete přečíst níže.

Honoráty Zapová

„Chtíc nějak chytati ubíhající život svůj, mnohá mladá ženština má obyčeji psáti sobě denník: obyčej ten není hany hoden, málo kdy ale nějakého užitku neb zábavy nese. Obyčejně v takových dennících tyto dámy nic nepraví o denním zaměstnání svém, nic o tom, co myslily a cítily, nejvíce praví, co se stalo...“

Marie Červinková-Riegrová, 1. ledna 1865

„Pak jsem si zřídila tento deník. Míním s ním započítí jiný život, dá Bůh lepší. Chci být povolnější, laskavější, pobožnější...“

Veronika Vrbíková

„Ještě jedenkrát umínila jsem si denník psáti, aby mi upomínkou byl na mladost mou, dosti jednotvárně prožitou.“

Marie Tomešová-Lambová

„Ráno byla jsem v kostele a odpůledne měla jsem společnost velkolepou, sestávající se z 10 dívek... Doufám, že zábava byla nenucená a veselá!“

Marie Riegerová, konec září 1871

„Nebudu žítí jen pro sebe, ale i pro jiné, ano, můj hlavní zřetel bude obrácen na obecné dobro, to jest mi cílem života...“

Veronika Vrbíková, 14. července 1848

„Čtouce můj deník nemohla jsem se úsměchu ubrániti, neboť nepodobá se nikterak deníku mladé dívčiny. Jak nesmírně doráží na nás všechny nynější pohybování časové, zajisté neuslyšíš nyní od školního dítky až k staříčké matroně jiného hovoru nežli o záležitostech obecních...“

Marie Lambová-Tomešová

„Radostný den pro národ český. Konečně se domohl jednoho ze svých práv, totiž povolení české univerzity, vlastně její znovuzrození... Myslím, že náš císař pán je velmi spravedlivý a chce, by všichni jeho národové měli svá práva, by žádný druhý nechtěl ovládat, a protož doufejme, že dojdeme opět svých práv a že nebudeme víc tím odstrčeným národem.“

Bohuslava Rajska

„Přiblížil se k mé duši Bohdan a jeho čistá, vzletná láska blažila mne velmi, avšak vědomí o mých povinnostech, jež jsem byla k národu svému převzala, nedovolovalo mi klesnouti jemu v náruč. V mém srdci nastal strašný rozpor mých citů...“

Marie Riegerová, 1874

„Některou chvíli bylo mi dnes ouzko, když jsem viděla tak rozložené před sebou ty bílé svatební šaty... Zítřka se vše již oznámí a bude veřejné... Jak to bude od dneška za týden?“

Zdenka Braunerová, 30. srpna 1874

„Za 6 let, jaká to bude se mnou změna! Kdoví, budu-li patřit mej milej mamince a nebo snad ani živá neb mrtvá, nebudu se jmenovat Braunerová. Snad budu šťastně odpočívát v nějaké náruči anebo mě nebude do té doby nikdo milovat a já se budu muset do svého 22. roku věnovat tomu trudnému staropenství.“

O něco později

„Ach, jak nerada budu stárnout! Kéž bych mohla tak věčně být 16 let, jako je mi teď! I dvacet a více by mi bylo vhod, ale jen né vidět svoji drazí pak na starých kolenou kolem sebe umírat... Někdy si myslím, že bych se chtěla vdát, a těším se na tu dobu, až mě budou ti mí drazí maminkou a babičkou nazývat, ale když si pomyslím, jak mnoho ještě zkusím a budu muset vytrpět, tak je mi z toho až ouzko okolo srdce...“

Marie Františka z Khevenhulleru

„Jaký to luxus! Za takový peníz by se dalo švadleně za ušití šatů, chudý člověk by mohl s celou rodinou týden žít! Nechtěla bych takové nosit, líto by mi bylo peněz!“

PŘÍLOHA Č. 8

ROZHOVOR S ČEČENSKÝMI ŽENAMI

Shodou šťastných okolností se mi do ruky dostala kniha *Aluminiová královna* od Petry Procházkové, která se několik let věnovala problematice Čečenska. V roce 1994 byla v Grozném při prvním bombardování a v roce 2000 se rozhodla přerušit zpravodajskou práci a zůstala v Grozném rok jako nezávislá humanitární a sociální pracovnice. V témže roce byla ruskými úřady označena jako *persona non grata* a byla nucena z Ruska odjet do Prahy. Petra Procházková je držitelkou několika novinářských cen a v roce 2001 obdržela od prezidenta ČR medaili za zásluhy.

Knih *Aluminiová královna* mě velice zaujala svou autentičností. Zachycuje rozhovory Petry Procházkové se šesti ženami, které žijí v Grozném. Témata rozhovorů jsou různá – vzpomínky na dětství, náplň jejich každodenního života v rozbombardovaném městě, zážitky z první a druhé rusko – čečenské války, jejich partnerské vztahy, ... Já jsem z této zajímavé knihy vybrala útržky rozhovorů, které mě zaujaly a které se vztahují k mé bakalářské práci.

ELZA DUGUJEVOVÁ

Tvrdíš, že pro ženu není tak nebezpečné pohybovat se městem, plným ruských vojáků. A co mladé pohledné dívky?

Já vím na co narážíš, ale o tom se u nás nemluví. Jen několik případů bylo zveřejněno, ostatní se tutlá. Stane se, že dívka vyjde z domu a už se nevrátí. Mnoho našich mladých žen je ve vězení někde po Rusku. Pokud se vrátí domů, je pro ně lepší se zastřelit. Jestliže se jich tam někdo jen dotknul, jsou u nás v Čečně navždy odepsané. To je takový zákon. Pošpiněná dcera je pro otce horší, než kdyby byla mrtvá. Je to strašná hanba. Nikdy se už nevdá, nikdy s ní už nikdo laskavě nepromluví, i když o svou počestnost nepřišla vlastní vinou.

KLIMAT

Vztahy mezi mužem a ženou jsou v čečenské rodině pevně dány. Zdá se, že žena si toho moc dovolit nemůže, ve srovnání s Evropankami či Američankami někdy působíte jako ušlápnuté chudinky, otrokyně nebo dokonce věčně ponižované služby...

To je absolutní nesmysl. Nic takového u nás doma nebylo a v mnoha čečenských domácnostech tahle tradiční představa neplatí.

Neříkejte ale, že na veřejnosti se váš muž choval jinak, než většina ostatních Čečenců, že vám například vyjadřoval pozornost, povídal si s vámi, vodil vás do společnosti... Když do čečenské domácnosti přijde návštěva, žena si nesmí sednout za společný stůl. Váš muž vám tohle dovoloval?

Je pravda, že když byl někdo nablízku, můj muž se choval stejně jako ostatní Čečenci. Přesně podle tradičních zákonů. Tedy že byl vůči mně velmi přísný a odměřený. Naši muži jsou velmi hrdí, velmi stateční. To je ale naše tradice, po staletí se žena podřizovala téměř ve všem muži. Já nevím, zda to je tak správné či ne, ale tak to je a patří to do naší kultury. A že by nás někdo utlačoval, jak říkáte, to bych neřekla. Možná to tak na první pohled vypadá, ale ve skutečnosti je žena něco posvátného, čeho se nikdo nesmí ani dotknout. Samozřejmě existují výjimky. I v Rusku a určitě i v Čechách jsou jednotlivci, kteří třeba své ženy bijí. Nic podobného ale naše tradice nedovoluje.

Nikdy vás nenapadlo, že od vás muž odejde, nebo že si, jak je u vás v poslední době zvykem, přivede druhou ženu, zplodí s ní další děti...

To se i stalo. Žárlila jsem, ale podle našich tradic si žena moc vyskakovat nemůže. Takže jsem se s tím smířila.

Muž si tedy může užívat, několikrát se ženit, zahýbat a podvádět, žena ale musí vždy sekat dobrotu. To je podle vás spravedlivé?

Taková je tradice. Muž může mít až čtyři ženy, žena musí sedět doma a trpělivě to snášet. Asi je to tak dobře. Já bych sice nemohla žít v jedné domácnosti s další paní domu, a když se to u nás stalo, a on měl druhou manželku, prskala jsem, trpěla jsem, když nocoval u ní, ale skandál jsem si dovolit nemohla.

JEVGENIJE ISAKOVNA MOROZOVA

Je možné zvyknout si na cokoliv...

.....Oni tvrdí, že si svých žen váží, ale stejně je možné si vážit svého psa. Chlap je tady na Kavkaze vždycky něco víc, než žena. Když se dívka někomu zalíbí a on se rozhodne, že ji dostane, tak už moc nezáleží na tom, zda ona chce či ne. Nevezme-li si ho dobrovolně, unese ji a pak už se svatbou musí souhlasit celá rodina. Jinak je to pro holku ostuda a jiný si ji už nemůže vzít.

I mladý muž se ale často musí podříditi vůli rodiny. Takže nejen dívky jsou bezmocné proti tradicím...

Když se rodiče rozhodou, že si jejich syn vezme dívku, kterou on vůbec nemiluje, má kluk smůlu. Většinou ten spor nevyhraje. Ale přece jen to mají muži snazší. Mají více práv i možností prosadit svou. Někdy stačí, aby se muž dívky dotknul a už je z toho problém. Chytne ji za rameno a řekne, že na ni sáhl. Všichni ji pak pokládají za „špinavou“ a jediná její šance je vzít si toho, kdo ji „pošpinil“. Tady neexistuje, nebo jen velmi zřídka, aby se mladí stýkali - víš jak to myslím – do svatby. Samozřejmě, že se to někdy stane, ale všichni dělají, jako by to bylo absolutně nemyslitelné. Na druhou stranu i holka se může bránit. Když řekne, že si ji kluk vzal proti její vůli, má to hoch spočítané. Její bratři nebo otec mu uříznou hlavu. Problém je, že mohou zabít i ji. Protože je zneuctěná a lepší je zemřít, než být ostudou pro celou rodinu.

LÍZA IBRAGIMOVÁ

V Evropě panuje mínění, že ženy v muslimských zemích, tedy i u vás, jsou přece jen utlačovány, že nemají stejná práva, jako muži. Jako by jejich jedinou povinností bylo rodit děti, ať už chtějí, nebo ne...

Já nemyslím, že by v Čečně byly ženy nějak utiskovány. Nikdy jsem to sama na sobě nepocítovala. Například ženy mohou pracovat, pokud chtějí a dostanou práci podle svého vzdělání. Chtějí-li být doma s dětmi, zůstanou doma. To už si řeší se svým mužem. Ale obecně žádná pravidla, která by zbavovala ženy jejich práv neexistují.

Jsou ale určité tradice, které z našeho evropského pohledu vypadají poněkud archaicky. Například vím, že ty nesmíš nikdy vidět svého zetě. Nedávno k nám do Grozného přijel Ruslan, muž tvé druhé dcery Luisy, a ty jsi strávila několik hodin v kozím chlívku, protože on byl v domě a tys nemohla ani přejít kolem...

Ano, to je zákon. Ale platí jen v Ingušetii, ne v Čečně. Jenže můj zeť je Inguš. Nikdy v životě se nesmíme potkat, ani na ulici kolem sebe nesmíme projít.

Je řada dalších pravidel, která evropské ženy pokládají za utiskování. Například to, že se žena nesmí vměšovat do hovoru mužů...

To ale neplatí ve všech rodinách. Například ve vzdělanějších vrstvách, kde ženy měly stejné nebo vyšší vzdělání než muži, se k nim jejich partneři chovají už trochu jinak. U nás

doma to také neplatilo do puntíku, i když určité tradice jsme dodržovali. Na vesnici ovšem ženu za společným stolem neuvidíš.

Co platí pro ženy, platí i pro muže. Proč se vaši muži uchýlili k alkoholu a drogám a ženy se stále drží starých tradic?

Protože to, co muži lze odpustit, zcela znemožní ženu. Žena musí přece родit, a proto nesmí svému budoucímu dítěti škodit. To je neodpustitelné. Ale mezi mládeží už i ženy pijí a berou nějaké ty tabletky, píchají si všelijaké svinstvo. Nové pokolení je velmi pokažené. Dokonce i v sexuálním životě pozorují úpadek. Některé věci by před pár lety byly zcela nemyslitelné a ženu by například za sex před svatbou mohl otec zastřelit. Dnes se dívky chovají často velmi nevhodně.

Pletli jste se do věcí svých dětí?

Jendou ano a dodnes toho lituji. Leile jsme našli muže Sultana a ona je nešťastná. Má s ním sice kopu dětí, ale nikdy do něj nebyla zamilovaná. Velmi si to vyčítám. Každý si má najít partnera sám. Dnes mi Leila někdy mírně vyčte, že jsem ji tehdy nutila. Když jí říkám, ať už přestane родit, usměje se trpce a prohlásí: „On chce a vy jste mi ho vybrali.“

Tvůj muž má ještě jedno dítě s další ženou. Přesto trváš na tom, že byl ideálním manželem?

To si pořídil s jednou ženou z obce Šali. Šlo ale o náhodnou známost a nic to pro něj neznamenal.

Ani tehdy jsi nežárlila?

Tehdy ano. Urazilo mne to. Jenže já se o tom, že se mu narodil syn, dozvěděla později. Tehdy to přede mnou skrýval, protože s ní nechtěl žít. Chtěl zůstat se mnou a taky se za tento svůj čin styděl. Já mu dokonce navrhla, aby dítě vzal k nám. Měli jsme jen jednoho syna a já bych s velkou radostí přivítala dalšího, i když ho porodila jiná žena.

TAMARA ABUZAI DOVA

Proč jsi nezůstala s matkou?

Na Kavkaze v drtivé většině děti žijí s otcem. Když se rodiče rozejdou, a to se občas stává, děti si bere muž a žena vůbec nemá šanci něco špitnout. Je to tak zavedený zvyk, že nikoho ani nenapadne proti němu protestovat. I kdyby se žena obrátila k místnímu soudu, prohraje.

Po staletí patřily děti otci, jinak to nebude. Mě otec sebral matce když mi byly čtyři roky. Pak jsem tak mezi nimi putovala, půjčovali si mě, ale oficiálně jsem byla s otcem, jako všichni.

Neexistují výjimky?

Ale ano. Když se otec nechce nebo nemůže o děti starat. Ale i v takovém případě obvykle rodina muže převezme iniciativu a o potomstvo se postará společnými silami. Vždyť to je ostuda, nechat děti ženě, děti patří klanu. Jsou majetkem rodiny muže.

ZOJA

Dodnes se tu ale ženám například zakazuje chodit v kalhotách, nezastávají vysoké politické funkce, nesedí s muži za jedním stolem...

Nejenže nesmí chodit v kalhotách, ale musí nosit šátek a hlavně se chovat slušně. Já jsem také nesměla jít za jedním stolem s mužem, když k nám přišla nějaká čečenská návštěva, ale když jsme byli sami, klidně mi pomáhal s vařením. Ve většině rodin se ale ženy moc nadřou. Muži tady žádné domácí práce nedělají, oni totiž v poslední době hlavně válčí.... Když jsem si vzala Saida, nejdřív se mi snažil pomáhat. Později jsem se mu asi omrzela, tak ho už nezajímalo, zda mě bolí záda a nemůžu nosit vodu či zda nemohu tahat nic těžkého, protože jsem těhotná. Běda ale, kdyby mě chtěl někdo urazit nebo mi ublížit. To by ho zabil. Křivě se na mne nikdo nesměl poívat. Nikdy jsem také neměla starost o peníze. To byl jeho problém. On vydělával, já hospodařila.

Čečenky mají za celý život obvykle jen jednoho muže, nemohou srovnávat. Často milují někoho jiného, ale nemají šanci se s ním ani potkat na ulici. Jsou strašně hlídané. Já jsem měla v životě také jen jednoho muže, víš jak to myslím. Zpočátku to bylo docela hezké. Ale už když jsem se vdávala, věděla jsem, že se ve všem budu muset vždycky podřizovat. To si musí uvědomit každá žena, která si bere Čečence. Může být hodný, nebo zloduch, ale poslouchat ho musíš, to je zákon. Čečenské holčičky jsou k tomu od malička vychovávány, takže jim to nijak nevadí.

Procházková, P.: Aluminiová královna, Rusko – čečenská válka očima žen. Praha, Lidové noviny 2003.

PŘÍLOHA Č. 9

CITACE Z NĚKTERÝCH PLATNÝCH PRÁVNÍCH PRAMENŮ ZARUČUJÍCÍCH ROVNOST ŽEN A MUŽŮ NEBO OCHRANU ŽEN

Zákoník práce

§ 7 odst. 4

Dává zaměstnanci právo se domáhat, aby bylo upuštěno od porušování práv a povinností vyplývajících ze zásady rovného zacházení s muži a ženami a dále právo požadovat, aby byly odstraněny následky tohoto porušování a aby bylo poskytnuto případně přiměřené zadostiučinění (např. omluva, odškodnění finanční částkou apod.). Pokud se bude osoba cítit poškozena jednáním zaměstnavatele, který nedodržel zásadu rovného zacházení s muži a ženami, může se žalobním návrhem obrátit na soud.

§ 158

K prohloubení péče o dítě je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená se poskytuje matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku tří let.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

§ 3

Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství učiněným před obecním úřadem pověřeným vést matriky, popřípadě úřadem, který plní jeho funkci nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem.

§ 18

Muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí.

Listina základních práv a svobod

Hlava první, obecná ustanovení, čl. 1

Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.

Hlava první, obecná ustanovení, čl. 3

1) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Hlava čtvrtá, hospodářská, sociální a kulturní práva, čl. 29

1) Ženy, mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky.

Hlava čtvrtá, hospodářské, sociální a kulturní práva, čl. 32

2) Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající zdravotní podmínky.

PŘÍLOHA Č. 10

DISKRIMINACE FORMOU INZERCE NABÍZEJÍCÍ ZAMĚSTNÁNÍ

Tato forma diskriminace byla svého času velmi rozšířená. Týkala se dokonce několika skupin obyvatelstva (kromě žen dále zejména absolventů, pracovníků nad 45 let a lidí se zdravotními potížemi). Obdobným projevem diskriminace bylo rozdělování nabízených pracovních míst na práce určené pro ženy a práce určené pro muže. Postupem času došlo k tomu, že četnost takových inzerátů a obdobných nabídek je nižší. Co se týká celostátního tisku, zde je výskyt otevřeně diskriminačních inzerátů minimální. Ovšem tyto inzeráty nevymizely úplně.

Nabídka práce, která má diskriminační charakter, je v rozporu s §1 odst. 2 zákona o zaměstnanosti. Pokud se někdo setká s inzerátem nabízejícím zaměstnání, jehož obsah považuje za diskriminační, má možnost upozornit na takový inzerát úřad práce, v jehož územním obvodu má inzerující zaměstnavatel sídlo.

Ukázky diskriminujících inzerátů

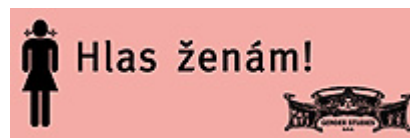
- Ochota pracovat bez ohledu na čas. Zaměstnavatel má zájem o uchazeče – muže, popř. může být i bezdětná uchazečka či uchazečka s odrostlejšími dětmi.
- Požadujeme maximální pracovní nasazení. Uchazeč by neměl být starší 35 let.
- Práce v mladém kolektivu. Uchazeči či uchazečce by mělo být max. 30 let.
- Přijmeme barmanky do non-stop provozu.

Ukázky nediskriminačních inzerátů

- Na kancelářskou práci přijmu muže i ženy. Čistý trestný rejstřík podmínkou.
- Do jednosměnného provozu přijmeme na plný úvazek prodavače/ku. Jedná se o úsek lahůdek.

PŘÍLOHA Č. 13

Pravidlo krajských voleb: žena jako výjimka (4.11.2004, Alena Králíková)

Letošní rok je svým způsobem rokem voleb a tak se po těch evropských konají 5. a 6. listopadu volby do krajských zastupitelstev. Vzhledem k nepříliš veselé bilanci současného nulového zastoupení žen mezi hejtmany (ze 14 hejtmánů není ani jediná žena), jsme se zaměřily na to, jak jsou ženy reprezentovány na kandidátkách alespoň některých stran a jak si celkově vedou kraje.

Podobně jako ve volbách do Evropského parlamentu nominovali na své krajské kandidátky nejvíce žen Zelení (34 %), ostatní strany pak už nedosáhly ani 30 % zastoupení žen: Evropsští demokraté (25 %), Unie svobody (23 %), ČSSD a KDU-ČSL mají svorně 20 %, a ODS se shodlo s KSČM na 18 % žen.

Podíváme-li se na jednotlivé kraje, je obraz České republiky a respektu k „ženskému hlasu“ ze strany mužů-politických soupeřů žen následující: vede Jihomoravský kraj (29 %), těsně za ním jsou kraje Moravskoslezský (28 %) a Jihočeský (27 %), a tři kraje - Liberecký, Ústecký a Plzeňský - se pak sešly na poměru 26 % žen na kandidátních listinách. Těsně za nimi je Olomoucký kraj (24 %), Zlínský (23 %) a Karlovarský (21 %). Hranice 20 % ještě naplnily kraje Pardubický a Středočeský. Nedosáhly na ni ale kraj Královehradecký (18 %) a Vysočina (14 %).

Je sice velmi pozitivní, že některé strany daly příležitost více ženám, bohužel se ale i letos potvrzuje staré známé pravidlo, že ženy nemají příliš velkou šanci dostat se do první desítky. Většinou jsou na méně populárních místech a možnosti, že by snad byly zvoleny, příliš nemají. Samozřejmě existují výjimky, ale těch je jako šafránu.

Stačí podívat se na jednotlivé kandidátní listiny a spočítat ženy na prvních pozicích. Není to nijak vyčerpávající: projdete-li si kandidátky ODS, ČSSD, Evropských demokratů, Unie svobody, Zelených a KSČM dojdete k celkovému počtu 8 žen jako „jedniček“ v celé České republice. Konkrétně jsou na tom jednotlivé vybrané strany takto: Evropsští demokraté (3 ženy – v Plzeňském, Jihočeském a Olomouckém kraji), ČSSD (2 ženy – v Jihomoravském a Moravskoslezském kraji), Unie svobody (žena v Olomouckém kraji), Zelení (žena v Moravskoslezském kraji) a KSČM (žena na 1.místě v Plzeňském kraji). Na první místa kandidátních listin ODS se nedostala ani jediná žena: z volebních billboardů ODS, které jsou zveřejněné na stránkách strany, se tak na nás usmívají pouze muži...

Bylo by proto asi příliš odvážné věřit, že by snad alespoň někteří současní hejtmani mohli být nahrazeni na své pozici ženou. I když optimismu a preferenčních hlasů není nikdy dost.

PŘÍLOHA Č. 14

DOTAZNÍK

Dobrý den, jmenuji se Martina Tarantová a v současné době jsem studentkou University Karlovy, kde studuji obor Sociální pedagogika. Cílem tohoto dotazníku je zjistit Vaše názory na postavení žen ve společnosti.

Získané informace nebudou nikde zveřejněny ani šířeny. Použiji je pouze ke zpracování výzkumu, který se vztahuje k mé bakalářské práci. Pokud nebude uvedeno jinak, zakroužkujte vždy jedno písmeno u odpovědi, která Vám vyhovuje.

Dotazník je anonymní. Uveďte, prosím, pouze tyto osobní údaje:

pohlaví:

věk:

vzdělání:

Za vyplnění předem děkuji.

1. Přiřaďte čísla (od jedničky do trojky – jako ve škole) těmto světovým náboženstvím dle toho, ve kterém z nich si myslíte, že má žena nejlepší postavení.
 - a) islám
 - b) křesťanství
 - c) judaismus
2. V České republice existují organizace na ochranu práv žen. Myslíte si, že mají svá opodstatnění?
 - a) ano
 - b) ne
 - c) nevím
3. Pokud byste si mohl(a) vybrat být profesně činný(á) či ne, zvolil(a) byste:
 - a) pracovní aktivitu
 - b) život v domácnosti
4. Při vysoké nezaměstnanosti by měl mít přednost při získání zaměstnání:
 - a) muž
 - b) žena
 - c) je to jedno
5. A) Domníváte se, že ženy a muži mají na trhu práce rovné příležitosti?
 - a) ženy jsou zvýhodněny a muži znevýhodněni*
 - b) ženy jsou znevýhodněny a muži zvýhodněni*
 - c) obě pohlaví jsou na tom stejně
 - d) nevím

*B) Pokud jste u předcházející otázky zatrhli variantu a) nebo b), ve které z nabízených oblastí spatřujete největší nerovnost? (Můžete zvolit více možností.)

- a) finanční ohodnocení
 - b) možnost profesionálního postupu
 - c) snazší přístup k služebním pomůckám (mobil, auto, ...)
 - d) častější příležitosti ke vzdělávacím kurzům, školením,...
 - e) jiné, uveďte jaké
-

6. V roli Vašeho nadřízeného byste raději viděl(a):

- a) staršího muže než jste Vy
- b) mladšího muže než jste Vy
- c) starší ženu než jste Vy
- d) mladší ženu než jste Vy
- e) je to jedno

7. Máte, nebo měl(a) jste v minulosti nadřízenou ženu?

- a) ano
- b) ne

8. Vadilo by Vám, kdyby partner měl vyšší příjem než Vy?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

9. A) Domníváte se, že dítě by při rozvodu mělo být svěřeno do péče:

- a) otce
- b) matky
- c) je to jedno

B) Prosím odůvodněte svůj názor.

.....
.....
.....
.....

10. Jste zastáncem(kyní) dělby práce v domácnosti na ryze „mužskou a ženskou“?

- a) ano
- b) ne

11. Které domácí práce děláte nejčastěji?

- 1)
- 2)
- 3)

12. Pokud existuje domácí práce, kterou byste v žádném případě nedělal(a), uveďte ji.

.....

13. Co si představíte pod pojmem feminismus?

.....
.....
.....
.....

14. A) Znáte některou organizaci u nás nebo ve světě, která se zabývá ženskou problematikou, feminismem či různorodou pomocí ženám?

- a) ano
- b) ne

B) Pokud jste zatrhl(a) ano, uveďte prosím její název.

.....

15. Považujete se za feministu(ku)?

- a) ano
- b) ne

Otázka pouze pro muže

Byl byste ochoten zůstat s dítětem na rodičovské dovolené?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Otázka pouze pro ženy

Vžijte se do situace: jste finančně zajištěná, máte dítě, o které by se mohl postarat partner či někdo z rodiny. Chtěla byste místo mateřské dovolené pracovat?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím